
3 1761 08098586 4

SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

Svazek pětapadesátý.

V PRAZE.

Nakladatelé: Kober & Markgraf
(dříve J. L. Kober).

1859.

JOSEF KAJETAN TYL

narozen dne 4 února 1808, zemřel dne 11. července 1856.

SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

ŽIVOTOPIS

JOSEFA KAJETANA TYLA.

V PRAZE.

Nakladatelé: Kober & Markgraf

(dříve J. L. Kober).

1859.

JOS. KAJ. TYL,

jeho snažení a působení.

Životopisní nástin

od

Václava Filípka.

V PRAZE.

Nakladatelé: Kober & Markgraf

(dříve J. L. Kober).

1859.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

JOS. KAJ. TYL.

„Všechny kroky naše musí vésti
Láska k národu a jeho štěstí.“

„V dávno uplynulých dobách lidského rozkvětu říkalo se o miláčkovi božské Musy, že se na svého syna v kolébce milostně pousmála. V tom se patrně změna stala. Kdo z našinců posvěcen bývá, dostává v závazek s láskou národní jednu slzu z mutného oka a z rány jednu krůpěj krve. Tyto dary padávají na plodnou půdu a přinášívají hojného, stejnorodého ovoce. Marně přislouchâte poradě velemoudrých, marně se sami snažíte, ustlati sobě pohodlnější lože; jako pověstná železná panna tiskne vás láska ta k prsům svým, nedbajíc na stezky a žaly vaše. Každé vymknutí-se z koleje této vrací vás vkrátce na starou dráhu, každé sebe rozmanitější tažení péra sveze se vám k známému starému tahu. S tou láskou zrodil se i *Tyl*, a na jeho útlé pravici rděla se slova „*láska k národu*“ a nikdy tam neubledla. Nevědomě i vědomě kráčel chlapec, jinoch a muž strmou stezkou, hleděl v pravo, v levo, nikdy na-

zpět, a putoval dále a dále .... Tyl, jenž vyobrazen stojí před námi s tajným duše výrazem, o němž náš Nebeský pěje:

Podivný ty muži!
Tvrdý, jako skála šedá —
Kdo v ní hřivny zlata hledá?
Tichý, jako mračno šeré,
V němž zní požehnání steré!
Srdce tvé se v jehlí brní,
Jak plod ananasů v trní,
A jdeš, jakbysi se styděl,
Kdyby kdo tvou duši viděl,
Že o lásce velké myslí!

Podivný ty muži!
Kdož ví, obličej že bledý
Heklu kryje svými ledy?
Že se tvými v tváři hady
Střehou citů zlaté sklady?
V plášti hněvů láska tvoje
Rozhazuje dary svoje,
Chladně kráčí tímto světem,
A jak mlsky malým dětem
Krev svou v oběť jemu lije ....

Tyl vyšel z národu a zůstal mu věren; mateřský jazyk byl mu nejsvětějším odkazem, jehož si tak šetrně vážil, že se nikdy neosmělil učiniti mu násilí, nýbrž rozkládaje toliko čistý paprslek v sedmero barev, krásnou duhu z něho vyklenul, na kterou se lid s potěšením dívá.

Z národního bohatého a hlubokého jezera vyploul člun jeho, v němž on stál v tichém zamyšlení. Na břehu scházeli se bedliví posluchači, on jim podával outlé a něžné kvítky, skvělé a bohaté věnce, povídal o starých bájích a minulých dějinách, o proroctvích slepého mládence, o slavném Čestmíru, hrady se hýbaly a počaly mluviti, a lid v rozkoši plynul a poslouchal. On se stal řečníkem při každém hnutí a postupu našeho novějšího snažení, a neohlížel se na to, jestli kdy člun jeho o skálu se urazil anebo v mělčině utkvěl. Dále, vždy dále vesloval ze vší síly, věda dobře, že vše, co má, není jeho, nýbrž naroda. Ten mu zplácel a zplácí — alespoň láskou a důvěrou. Tyl se stal tvůrcem pěkné prostomluvy, a my se od něho učíme, třeba by se k tomu ledakdos přiznati nechtěl . . .“

Tak napsal duchaplný náš Dr. Čejka, když roku 1844 vyšla Tylova podobizna a k vydání sebraných spisů tohoto, tehdáž na nejvyšším stupni slávy své stojícího miláčka národa se přikračovalo, a trefně slovy těmi naznačil snažení a působení jeho. Ano, tak byl Tyl, žil jen vlasti a pro vlast, sám na sebe takměř zapomínaje, a krásnými schopnostmi svými a neunavenou horlivostí svou znamenitě přispěl k rozkvětu národnosti. On uvedl takměř nový, čilejší život

v literaturu naši a proklestil širokou dráhu pokroku národnímu. Jeho zásluhy co spisovatele jsou v ohledu tom veliké. A nejen tímto, nýbrž i jiným způsobem horlivě se snažil, aby v dobách těch zakrnělých a v předsudcích zarytých národnímu jazyku zjednal platnosti a vážnosti v životě veřejném. On totiž byl s přátely svými hlavním původcem tak zvaných českých bálů a besed, na něžto se z počátku od jisté strany pohlíželo s ousměškem a opovrženosti, kteréž ale později tak velice oblíbenými a váženými se staly. Zvláště též divadlem hleděl působiti v prospěch a rozkvět národnosti. K divadlu jej vůbec táhla velká náruživost... divadlo bylo jeho blahem, a povážíme-li všecky okolnosti, i jeho neštěstím; sám se vyjádřil, že divadlo bylo od dětinství jeho had z ráje. Žeby jeho „tak zvané tendenční novelly, mající buditi cit vlastenský v čtenářích," byly později přinesly „škodlivé ovoce" — jak se v jistém Tylově životopise praví — toť podivný výrok! Jaké pak škodlivé ovoce? Či mělo se snad proto, že mnohý následkem takových povzbuzujících novell pak vlastenčil, „podle idealů Tylových se pitvořil", aniž v skutku pravým vlastencem byl... mělo se snad proto všeho takového povzbuzování a roznécování nechat — nechat v dobách, kdež toho bylo tak velice za-

potřebí? kdežto uvědomění národní všeobecně na tak nízkém stupni stálo a mnohý se ostýchal veřejně co Čech se přihlásiti — dílem z dlouhé národní zakrnělosti, dílem útržků a posměchu se obávaje? A takových mnohých bylo tehdáž velmi mnoho. Právě tímto způsobem rozehnal a zaplašil Tyl chmury, jakéž národnost naší těsně zahalovaly.

Josef Kajetan Tyl narodil se dne 4. února 1808 na Horách Kutnách, v tomto někdy tak slavném, po Praze nejslavnějším městě v Čechách, narodil se z rodičů chudých, avšak na cti zachovalých. Otec jeho, Jiří Tyl, byl dříve hudebníkem při pěším pluku číslo 28. (nyní „Benedek“), stal se tam plukovním krejčím, a co vysloužilý vojín zabýval se kromě řemesla krejčovského větším dílem hudbou. Matka jeho, Barbora, rozená Zelinková, pocházela z prastaré rodiny Králíků, v Hoře Kutné až posud vážené a paměti hodné. Od otce byl vycvičen v hudbě a ve zpěvu. Již co sedmileté pachole zpíval ve sboru zpěvoher, jakéž tehdáž kočující společnost ředitele Maška tam provozovala. Romantický ráz staroslavné Hory s jejími gothickými chrámy a stavbami, s jejími tajeplnými komnatami a podzemními chodbami a šachtami, s její slavnou minulostí a rozmanitými pověstmi roznítil ducha jeho

a mnohé látky k pozdější opisovatelské činnosti jeho mu poskytl.

„Záhy objevující-se vlohy jeho“ — vypravuje v zaslaném mi dopisu krajan a bývalý soudruh jeho, p. P . . . . . ý — „a pak, že hned v prvních letech školních vždy pilností a tichostí ducha i mravy vynikal, zavdaly příčinu, že jeho bába, jinak zámožnější, než byli rodiče jeho, se ho ujala a na tom se ustanovila, by se na studie do Prahy poslal. Paměti hodno jest, že Tyl již co malý školák byl dobrodružství milovný a o divadle velmi rád hovoříval, ano maličké divadlo z papíru si vystavěl. K tomu směru ducha jeho nepochybně příčinu zavdal otec jeho, jenž sestavováním pohyblivých jesliček dlouhá léta se zabýval a později každoročně o vánocích také na odiv je vystavoval. Tento směr myšlení, tato náklonnost k divadlu provázely Tyla na všech cestách života jeho i v studiích. Hned po prvním roce uspořádal o prázdninách divadlo, vyzval své soudruhy a opatřil Horníkům mnohé večerní zábavy. Že ho takové podnikání stálo práce, netřeba zvláště podotýkati; vždyť musel vlastním perem každý kus zkrátit a k provození přiměřeným učinit . . . . Z listů a dopisů přátel Tylových víme, že se co žák třetí třídy latinské obíral sepisováním a vydáním „Benedy“, často a rád o vlasti roz-

mlouval, starší literaturu každému ke čtení odporoučel a mnoho kněh toho druhu měl. Rád navštěvoval staré hrady a se zalíbením se pokoušel a popisování povah mužů historických. Škoda, že příznivých okolností neměl a často s nedostatkem, zvlášť po smrti báby své, zápasiti musel! Nemilými případnostmi nucen opustil Prahu a na vybídnutí přítele svého P. odebral se u prostřed běhu školního roku 1827 do Hradce Králové, kdež v studiích pokračoval. Tu hned v druhém běhu patrně vynikal a též mnohé důkazy svých básnických schopností na jevo dával; i došel zvláštní lásky professora svého, proslulého našeho Nestora Klicpery, a obdržev v jeho domě místo vychovatele strávníků jeho, hezky si v stavu svém ulehčil. Avšak jeho ostýchavost a nesmělost byly pak opět příčinou, že se mu při nastoupení studií filosofických v Praze dobře a žádoucně nevedlo, tak že často s nouzí a nedostatkem bojovati musel, až i konečně studii docela nechal a divadla se chopil . . . .“

Přišed Tyl roku 1827 do Hradce Králové měl již hezkou zásobu svých spisovatelských pokusů, jmenovitě básní. Klicperovi se pracemi těmi nepochlubil, ostýchaje se ho co professora svého, nýbrž vzal útočiště k prof. Chmelovi. Ten pochválil jeho snažení a laskavě ho pobídnul, aby

v dalších básních pokračoval. Klicpera teprv od Chmely o tom se dověděl, a znaje Tyla co žáka pilného a chudobného, ku konci školního roku jej vybídnul, aby prázdniny u něho strávil, k čemuž Tyl s radostí přivolil. Tu pak hospodařili spolu, neboť paní Klicperová se byla s rodinou do Prahy odebrala, a Tyl pochlubiv se, že trochu zná se v kuchaření, byl vybídnut, aby tedy prozatím ouřad kuchařský nastoupil, což se i stalo. Dopoledne byl pak Tyl kuchařem a odpoledne básníkem. Byly to blažené pro něho prázdniny! Nyní pana professora víc se neostýchal, nýbrž co k laskavému otci důvěrně k němu přilnul. Co napsal, to mu večer přečetl co mistru svému, a mistr četl opět jemu, co sám byl toho dne napsal. Nemýlím-li se, byl Tylův „Statný Beneda“ toho času načisto dohotoven, kterýžto pak roku 1830 s vyobrazením starého Vyšehradu vyšel u Turečka v Litomyšli co „historická povídka z jedenáctého století od Mirumila Kutnohorského“. Je tu pozorovati, že se tu snažil žák mistra ve slohu jaksi nápodobniti. Podali jme tuto povídku v sebraných spisech Tylových co zvláštnost, jeť to první z jeho větších pokusů v oboru, v němžto později tak znamenitě vynikal. Již tu viděti, jak čilý duch jeho mocně ku vzletu křídla napínal, avšak jaře vzletnouti ještě nemohl.

Tyl zůstal i po prázdninách v domě Klicperově, až pak po odbytí šesté školy latinské do Prahy se odebral.

Proslulý náš starosta Klicpera vyjádřil se o Tylovi co tehdejším žáku svém takto: „Tyl družebnosti s hodnými spolužáky, opakování s menšími žáky a mnohým pracím prvotního básnění čas obětoval: proto předce ale povinnostem školním, hlava jsa výtečná, vždycky s takovým výsledkem zadostučinil, že po oba roky mým tehdáž tak zvaným praemiantem byl. Rokem 1828 skoro každý týden s novou básní českou se mi vytasil, mezi nimiž mnohá zdařilá byla, obzvláště líbila se mi jeho „*Študentská*“, která mnoho rázu do sebe měla. Ze všech těchto prací jsem později ničeho ani nečetl ani neviděl. Kam to přišlo?“

Nepochybně nazmar, buď náhodou nebo vlastní vůlí Tylovou. Měl ku př. mezi jiným hezky velký svazek znělek, kteréž tehdejšího času byly v modě; viděl jsem je, seznámiv se s ním; několik jich dal vytisknout, ostatní zůstaly pohozeny a tak nepochybně na zmar přišly.

Do Prahy na studie filosofické odebral se Tyl se srdcem láskou k vlasti překypujícím a s krásnými nadějemi pro budoucnost. Tu nalezl mnoho přátel, kteří se smýšlením jeho souhlasili,

avšak studie, jež tu byl nastoupil, nedokončil. Sklíčen nemilými okolnostmi, již po prvním školním půlletí nechal studií a vrhnul se divadlu do náručí. Dne 30. dubna 1829 přistoupil s Prokopem, Bílem a Forchheimovou k cestující divadelní společnosti hraběte Laniusa, jenž pod jmenem Hilmer ředitelství vedl a toho času se společností svou právě v Písku se zdržoval. Jeho snažení teď bylo, aby se i české kusy provozovaly. Přičiněním jeho dávala se v Domažlicích Štěpánkova činohra: „Břetislav, aneb: Vítězství u Domažlic.“ Knihu sice neměli, to však Tyla od úmyslu neodvrátilo, činohru tu znal dobře a protož si ji v rychlosti napsal z paměti, aspoň činohru jí podobnou. V Plzni uvedl na divadlo: „Berounské koláče“ a též „Břetislava“. Ve Strakonicích dávali Klicperův „Loketský zvon“, v kterežto činohře vystoupila i potomní, nyní již zvěčnělá paní Čelakovská.

V Plzni Tyl onemocněl, dostal zimnici. Tu se pak i stávalo, že jej zimnice mezi hrou na divadle popadla a jím lomcovala. On ale předce hráti musel, a někdy stolu na jevišti musíval se držeti, aby neskleslnul. Bydlel tu mezi cizími, v nemoci neměl k posluze takměř nikoho; jedině spoludružka panna Forchheimová se ho ujala a s velkou pečlivostí jej ošetřovala. On pak

za tuto laskavou pečlivost (jak nejednou se později vyjádřil) jí *z vděčnosti* nakloněn vytrval, až pak i konečně za manželku ji pojal.....

U divadla se Tylovi asi nedařilo, jak si přál a očekával. Sklíčen a zarmoucen vrátil se do Prahy; čeho se měl uchopit, co začít? Bylo to roku 1831. Tu konečně uposlechl rady ujce svého, pana Zelinky, účetního u pěšího pluku Pražského č. 28., a vstoupil k němu do kanceláře, kdež po krátkém čase stal se vojenským účetvedoucím čili fourirem. Proto se ale divadla předce neodřekl. Překládal pro divadlo a též o jednu původní hru se pokusil, jak později dle vlastních jeho slov bude obšírněji uvedeno. Ba i co herec vystupoval na stavovském divadle v českých představeních.

Ve čtvrtém svazku musejního časopisu zmiňuje se o něm Chmelenský v divadelní zprávě, jak následuje: „Pozorování hodnější jest nový překladatel kusů divadelních pan *Tyl*, a činohry od něho zčeštěné: *Obležení Plzenské* dle Fischera, zvláště ale Voglova: *Dědičná smlouva* o jeho schopnostech a způsobnosti nám pěknou naději podávají, že jeho budoucí přeložení novým krokem ke zdokonalení prospějí. Mluva v jeho překladech jest dosti čistá a srozumitelná, jenom jsme zde i onde germanismy slyšeli, kterých se

pilně varovati radíme... Přeložen od něho posud ještě Deinhardsteinův *Hans Sachs* a Webrova *Preciosa*." Co o herci praví na jiném místě takto: „Pan Tyl jest nám jako překladatel mnohem milejší, než jako herec; zde se vždy k způsobu buď kvílícímu neb kazatelskému nakloňuje."

Tylovi co herci hlavně vadilo, že hlas neměl dosti silný a zvučný, takže mu často násilí činiti musíval, čímž nepříjemný způsob deklamace si osvojil. A předce vystupoval rád i v úlohách, kteréžto zvláště silného organu požadovaly!

Roku 1833 nastoupil Tyl novou dráhu činnosti své, dráhu to, na nížto pak tak výtečně působil; přejaltě vedení časopisu „Jindy a Nyní", o čemž roku 1844 v úvodu k sebraným spisům svým vypravuje takto:

„Ku konci roku 1832 začala mezi Pražskými přátely národního písemnictví pověst proskakovati, že staré, nedomřelé Jindy a Nyní k novému životu procitne a mladistvé podoby nabude. Porůznu vycházející půlarchy s nevalnými obrázky měly obstárlou kůži svléknouti — měly se jako milobarevní motýlkové ze zimního povleku vyloupnouti. I byloť vůbec dosti živé příštích věcí očekávání, neboť se vidělo, že je podobného spisu, jakovým nové Jindy a Nyní býti slibovalo, veliká, důležitá potřeba.

Jmenovalť se tu ovšem také nový redaktor. Nejdříve zaznívalo jmeno Langerovo — a to bylo při nově povstávajícím časopise dozajista šťastné a naděje plné počctí. Jaroslav Langer stál toho času na vrcholu své pověsti a všeobecné obliby. Jeho Kopřivy a Selanky byly mu jako outokem nejen přízně laskavého obecenstva, ale i milosti kritických hlasů dobyly. A nebylo se také čemu diviti. Mladistvá slova jeho zavznívala při tehdejší chudé němotě na poli naší pěkné literatury jako blahozvuky zdravého, pravočeského srdce, a vábíce líbezným útvorem, rozehřívala čilé čtenářstvo. Mimo to stál tehdáž Langer s Tomíčkem a Frantou v čele obnoveného Čechoslava, a takž bylo tedy jmeno jeho při podobném podnikání vábivý vývěsek i dostatečné rukojemství.

Najednou začala se ale pověst o redaktoru měniti, Langerovo jmeno míchalo se s jinými, a když konečně první arch Jindy a Nyní vyšel, stálo pod úvodní básní jmeno — moje, a od té chvíle říkalo se: To je redaktor.

Uvážíme-li tehdejší Langerovo literarní postavení a skvělý poměr k obecenstvu, musíme vyznati, že se nakladatel velkého prospěchu naditi nemohl, an jsem *já* se místo oblíbeného básníka v redakci novorozeného časopisu uvázal. Jakéž důvěry mohlo jmeno moje zbuditi? Co jsem

mohl slíbiti? Mne nikdo neznal. Vyjímaje několik znělek, umístěných ve Slovanském poutníku pod cizím jmenem, a několik povídek, roztroušených mezi kramářskými knihami z vyhlášené tiskárny nebožtíka Turečka a taktéž v cizí kukle zabalených, nebyl jsem posud veřejně na skluzké literarní pole se odvážil. Byl jsem tedy pouhý nováček. Celé moje písemnické jmeno zakládalo se na překladech několika divadelních kusů, pak na původní drámě, jimižto jsem od r. 1830 repertoar českých her na Pražském stav. divadle byl rozmnožil.

Nejprvnější těchto prací byla Deinhardsteinova dramatická báseň Jan Sachs. Pohřbiv sladkou naději, kteráž mě byla jako lichotivá, svodná víla na krátkou divadelní pouť vylákala — totiž naděje: žebych pomocí několika přátel malý český herecký spolek zaraziti mohl — minuv toto klamné světýlko a s plnou hlavou nových záměrů do Prahy se navrátiv, začal jsem do českého roucha převlékati drámu tehdáž v Německém divadelním světě vůbec oblíbenou. Doufalť jsem, že si touto prací nejjistěji cestu k českému divadlu proklestím.

Medové — bláhové doufání! Co mi to pomohlo, že jsem v nuzných okolnostech krásné dny tehdejšího leta trudným překládáním ztrácel?

že jsem konečně překlad čistě přepsal a připojiv k němu své nejpronikavější požehnání, po dobrém příteli Štěpánkovi poslal? .... Sám bych byl ten osudný sešitek za žádnou cenu k němu nedonesl! .... Kdyby tak byl řekl, že to není k potřebě, že ještě nic neumím, že .... Já bych se byl hanbou a lítostí rozplakal. Chtěl jsem raději z úst přítelových úsudek direktorský slyšeti. A měl jsem dobře. Štěpánek sice překlad pochválil, rozhodl ale, že se hra sama pro české obecenstvo nehodí .... Nu, on to musel jakožto zkušenější lépe věděti, nežli mladý človíček, jemuž jen o to běželo, aby se mezi množstvím nechutných kousků jednou také něco vybranějšího tomu skromnému, spokojenému obecenstvu podalo. Direkce byla však jiného mínění, a tak zůstal ubohý Norimberský švec ve vladařském pultu jejím až do roku 1836 ležeti, kdež ho pak jiné okolnosti na prkna přivedly.

Zatím ale získal jsem tímto překladem tolik, že mi Štěpánek aspoň jakou takou schopnost k podobné práci důvěřil, a nemoha sám pro jiné zaměstnání časem postačiti, na podzim téhož roku Fischerovu činohru „Obležení Plzně“ přeložiti dal. S tou jsem pak poprvé před Pražské obecenstvo vystoupil. Co se tenkráte o krasochuti z brusu nového překladatele myslilo — to nevím;

mnoho pěkného a pochlebného to as nebylo; ale já za to nemohl.

Později jsem přeložil Vogelovu hrůzošumnou „Dědičnou smlouvu“, potom Deinhardsteinovu hříčku „Vdovec“, a hned na to vyskytnul se můj „Vyhoň Dub“, jakož první původní dramatický pokus.

Blažené časy tohoto prvního pokusu! Ve mně to vřelo, pařilo se a chtělo mermomocí ven, bylo to kruté zápasení s výtvory bujné fantasie, kterých jsem zmoci nemohl. Já seděl jako v ohni. Celá činohra měla býti za několik dní hotova. Psal jsem ji k benefici dobrého známého a ta se nedala odložit. I byla také v skutku do určené doby skončena. Ale jakž jinak vypadalo to všecko nyní, když to černé na bílém přede mnou již na papíře leželo! To bylo první bolestné vystřízlivění po domnělém básnickém zápalu .... a jak bolestné! To nebyly podoby, ježto se mi byly v duchu před očima vznášely — to nebyly tváře jejich, slova jejich, kroky jejich! S chutí byl bych tím otýpky ve svých železných kamínkách podpálil .... ale nemohl jsem. Benefice byla přede dveřmi, a beneficiant musel míti nový kus. Tedy s Pánem Bohem! Hra se připravila, rozepsala, rozdala — a já se odevzdal v dobrotivou a vyhlášenou shovívavost obecenstva. I bylo

mi jí potřeba! Den před produkcí roznemohl se totiž herec, kterýž měl jednu z nejdůležitějších i nejtěžších osob hráti, a my byli rádi, že úlohu jeho oblíbený basista převzíti se uvolil, kterýž také někdy v činohře dobré, srdečné starce zastával. Co měl ale ze slepého potměšilce, ryšavého Boleslava, vytvořit? Avšak obecenstvo nebylo nemilosrdné, a my skončili hru s dosti hlučným applausem.... ale před osudem v mých kamnech ji to předce neuchránilo.

To byla celá moje literární činnost a pověst do konce roku 1832....

Což to bylo proti jmenu oblíbeného básníka Selanek? -- proti humoristickému vynálezci Bohdaneckého rukopisu? Mohu si pomysliti, že se mnozí neznámému člověku divili, kterýž tak náhle v čelo nesnadného podnikání se postavil; mohu si pomysliti, že i mnozí nedůvěrně hlavou vrtěli a počínání nezkušeného mladíka tuze odvážlivým nazvali.

Byloť arci odvážlivé; byloť ale také tak potřebné, že stálo za všelikou odvahu. Já tu neviděl kusa časopisu, jakéhož jsme v národních záležitostech předce potřebovali; nebylo tu kusa listu, kde by se bylo o našich potřebách a žádostech, o výjevech z našeho ojařeného národního života pojednávalo. A hlava moje byla plna ohni-

vých, krásných plánů! — a srdce moje bylo plno lásky, plno vůle, plno důvěry! Tak jsem vystoupil. Jak se mi odvážný krok podařil, to snad obecenstvo již rozhodlo. Hnedle to arci všecko nešlo; museltˊ se mnohý kámen s cesty odvaliti anebo přeskočiti, mnohý tvrdý ořech musel se rozlousknouti; šlo to ale předce tak, že z toho konečně Květy povstaly — a ty se již, tuším celého srdce národu zmocnily.

Musím zde ale ještě pověděti, že jsem nebyl toho času *beze vší* přípravy — alespoň co se týče jazyka. V tom ohledu jsem nebyl pouhý začátečník, ačkoli se rád přiznávám, že mi ještě tolik scházelo, že jsem svůj nedostatek až podnes doplniti nemohl. Učiti se musíme do smrti.

Považoval jsem to dávno za svou povinnost, promluviti o věci této několik slov k oněm, jižto moje první vystoupení trochu přísně a snad i křivě posuzovali, tuze odvážným je nazývajíce. Posud se mi nehodila k tomu příležitost. Snad nebudou *zde* tato slova na místě nepravém.

Já nepatřil — to mohu směle říci — nikdy k oněm, jižto ledva že na své prvorozeňátko cinkavé rolničky špatných rýmů zavěsí nebo kus povídačky přeloží, již i také hned jmeno své pod tím vytištěno míti žádají. Ne, po tom štěstí jsem nikdy netoužil a také jsem ho nedosáhl! Já psal

česky dříve, nežli jsem pomyslil, že bych kdy spisovatelskou dráhu nastoupil. Bylať to potřeba srdce mého, moje radost, moje potěšení. Já nemyslil při tom nikdy na jiné, vždy jenom na sebe.

Nejvíce a nejdříve vábily mě divadelní hry. Divadlo bylo vůbec od mého pacholectví můj had z ráje. Sotva jsem začal drámy čísti — a to bylo hezky časně — sotva jsem první komedii viděl — a to bylo ještě časněji: již mi bylo, jako bych musel něco podobného tvořiti. Puzení toto trvalo dlouhá leta; trvalo tak dlouho, dokud jsem ze svého idealního světa nevykročil a za oponu skutečnosti nenahlédl; pak začal tento zápal ochabovati. Samo divadlo zošklivilo mi chuť pro divadlo psáti. Stálť jsem později u pramene, po boku ředitelstva, u přátelském — alespoň s mé strany — přiblížení, a předce jsem nikdy do drámy se nepustil, leda když to potřeba — t. j. nějaká benefice požadovala. Tak povstal skrovninký počet mých dram, každá vždy za 10—14 dní. Játť viděl a cítil, že u nás doba pro dramatického básníka ještě nepřišla. Buď tu nebylo pro jeho plody času a místa, buď nebylo herců a ředitele anebo obecenstva.

Z pacholeckých pokusů mých nezbylo mi krom zpomínek nic jiného, než podivnou náhodou a rukou přátelskou uchovaný zlomek z činohry —

psané, když jsem co žák čtvrté třídy z hlavní školy vystoupil. Mně je tento malý sešitek nyní milejší, nežli každý jiný z rukopisů mých. I tato hra povstala tím, že mě jiná dříve roznítila. Slavilať se toho času v Hoře, v mé otčině, installace nového šepmistra; Vocel, tehdáž doma na feriích, sepsal k té slavnosti činohru, obrav k ní předmět z Kutnohorských dějin, a přivedl ji s několika jinými študenty na prkna. Hrála za časův Husitské války a udatnost Horníků slavila v ní ovšem nemalé vítězství.

Já byl u vytržení. Vocela jsem držel alespoň za polovičního černokněžníka. Takového něco napsati byla teď moje nejvřelejší touha, a v několika dnech na to začal jsem již také v skutku psáti činohru z těch samých nábožensko-politických rozbrojů. Tehdejší Kutnohorská chlouba, starý Kořínek se svými handštány, byl mým vůdcem. Jakž tedy jinak, nežli že byli Horníci sami šlechetní a udatní lvové, a že jsem kacířské čeládce notně nadával? — Avšak toto veliké dílo nemělo se šťastného konce dočkati. Museltˇ jsem náhle, proti všemu nadání, do Prahy na studie odejít.

V Praze otevřel se mi nový svět. Tu nebylo prvního času kdy na drámy pomýšleti; brzo ale

kolem se poohlédnuv, padl jsem opět ve vášeň bývalou a psal zas komedie. Rok nato povstaly moje první básnické čili veršované pokusy.

Každý život lidský uzavírá v sobě zajisté několik okamžení, ježto se tak hlubokým a plamenným písmem člověku do srdce a do paměti vtisknou, že nemohou nikdy více z něho zmizeti, a že jej v blahostných zpomínkách až k hrobu doprovázeji. K takovýmto okamžikům života mého náleží také onen, kdyžto jsem, nepatrný, ostýchavý principista, vešel k našemu Vinařickému. Jeden z mých spolužáků byl mu cosi o mých verších namluvil, a on, tehdáž ještě bohoslovec, učinil mi laskavé pozvání. Jeho příznivé, arci shovívavé vyřknutí bylo mi pak novým podnětem. I psal jsem verše, jako by pršelo. *Slávy dcera* zplodila tehdáž mezi básníky znělkovou zimnici — i já jí neušel. Dosti brzo měl jsem plný svazeček rozmanitých znělek. Vedle toho koval jsem s drahým přítelem verše v těch nejpodivnějších nevídaných rozměrech, směle tvořených dle vzorů indických, kteréž toho času v Kroku strašily. Přitom jsem překládal Lafontainovy slzorodné romány, Kleistovu milostiplnou Katinku, Tassův nesmrtelný Jerusalem a j. Později začal jsem původní povídky rozpřádati a konečně uchýlil jsem se zase na pole dramatické . . . .

To asi byly moje pokoutní a soukromné půtky se storukým obrem jazyka našeho, nežl jsem v řadě veřejných bojovníků samostatně vystoupil. To byla celá moje literarní mohutnost, když jsem začal běh nového časopisu říditi.

Hlava byla plna krásných zámyslů, ale v ruce nebylo ani řádky rukopisu, a v několika dnech měl první arch Jindy a Nyní božího světla spatřiti. To mě ale nezastrašilo — a vědomí, že jsem neklesl v zápasu s přetěžkým počátkem, dodávalo mi pak síly i za dnů pozdnějších, kdežto jsem opět a opět ani listu literarních příspěvků nemíval.“

První číslo vyšlo tištěné švabachem.

„Jindy a Nyní. Národní zábavník pro Čechy Moravu a Slovany v Uhřích. Nákladem a vedením Jana H. Pospíšila, činného ouda českého národního Museum, čestného kurátora komandity zaopatřujícího ústavu prvního ve Vídni, hospodárského dozorce na panství Hradeckém.“ Tyl, jsa vojenským úředníkem, nemohl co redaktor veřejně vystoupiti.

V čelo bylo postaveno motto z Turinského básně o vlasti a taktéž dala se v čelo každého čísla nějaká propověď z básníků našich. V čele prvního čísla stálo Jungmannovo:

„Svorností malé věci rostou,
nesvorností veliké se rozpadují.“

A obsah čísla toho? Úvodní báseň: „Čeští osudové“ — od Tyla, povídka: „Bilinský vladyka“ — od Tyla, divadelní zprávy — od Tyla; jen literní zpráva o Slovance byla od jiného spisovatele, totiž od Tomíčka. Tyl musel se tu spolehati hlavně sám na sebe. Při ouředním zaměstnání mu ovšem mnoho času nezbývalo, tu ale obyčejně nastavoval noci.

Taktéž bylo v druhém čísle; tu podal Tyl první svou deklamovánku: „Jakou bych rád?“ před níž pod názvem: „Něco pro veselé“ postavil následující úvod:

„*Masopuste!* ocelivá kotvice ženivých mládenců a starých panen! pevná střecho zmoklých muzikantů a hladových hospodských! hluboká studnice světských rozkoší — rozkoší —

Chtěl bych ti jich napočísti,
Žebys mohla při nich spřísti
Lnu na sedmi kuželích!

Roditeli outrat a dluhů! krásnou písní bych tebe vzýval — kdybych zemdlený tebou — nezíval.

Když jsem v tom věku byl (praví náš Komenský), v kterémž se lidskému rozumu rozdíl mezi dobrým a zlým ukazovati počíná; to jest

(pravím já) když jsem poznávati začal, co je tanec a děvče: stal jsem se již tvým učeníkem, drahý Masopuste! — ale ach nastojte! brzo jsem byl mučeníkem!

Kamkoli jsem se hnul, tancovali *Walzer* a *Eccosais*; kamkoli jsem ucho naklonil, deklamovali básně *Kastelliho* nebo *Saphira*; kamkoli jsem se vrtnul, zpívali: *Di tanti palpiti* nebo *Wollmr ollewail!* —

Již mi bylo k zoufání ubohému Čecháčkovi!

Tu ale náhle, jakoby na nevěřící byla metla boží dolehla, hrozná změna se díti počala. Zde onde se vítají s *Mazurkou* a kolkolem se objímají s volným *Rejdovákem* a chotí jeho, potrhlou *Rejdovačkou*; zde onde se obveselují *Klicperovou Opičkou* a *Pivečkem*; zde onde se ozývá: *Bratří pime nápoj ječmenový*, a co nevidět budou se rozléhati Vašákovy čtverohlasné zpěvy.

Nu tedy se již veselte, veselí Čechové! veselte se po česku. Hovořte, zpívejte, deklamujte a tancujte po česku. Čas k tomu nastal — dlouzí, zimní večerové jsou veselůstek přátelé. Cokoliv malého já k pospolité rozkoši přidati mohu, věrně učiním. Někomu-li se básní k deklamaci zavděčím, ejhle! tu stojí první hotová."

V návěští o „Jindy a Nyní" bylo ohlášeno, že zábavník ten přinášeti bude též listy z Ko-

courkova, k nimž se i časem obrázek přiloží. První dopis dostavil se hned v čísle třetím.

„— ples a radování
Budí ve hladovém břichu
Na krytý stůl podívání!
Tak mi asi bylo ondy v Praze jdoucímu,
Ohlášení Vašeho tam zábavníku čtoucímu;
Radost však se na nejvyšší stupeň vymrštila,
An tu Vaše moudrost v šestém článku postavila:

„Listy z Kocourkova, k nimž se i časem obrázek přiloží.“

Tak začíná dopis ten, načež po krátkém úvodu dvě znělky podává, poznámkami opatřené. První zní:

„Jako hoch jsem rád si s míčem hrával;
Když pak hry jsme posléz nechali
(An mi druzí oslů nadali),
Tu jsem s kluky po lukách se prával.

Nejradši jsem ale v chládku spával
(V teple vždy mě mouchy štípaly),
A když o desáté volali:
„Honzo vzhůru!“ s pláčky jsem jen vstával.

Říkalť otec: „Nech si na čas k dílu!
Mladík do práce se ženoucí
Vtip si pokazí a krev a sílu.“

Moudrý muži, kéž pak přijdeš zpátkem!
Zaplesalby syna vidoucí —
Žebrotou an chodí s kolovrátkem.“

Druhá:

„Myslí snad, že budu kázat pánu.
  Proč nás k básníkům svět počítá?
  Psal bych, co se ve snu namítá,
Nalezne již k milosti té bránu.

Zpívej chválu o křaplavém žbánu;
  Jak si vrabec hnízda zaplítá,
  Neb jak rytíř žalář vymítá,
Pakli mu dal Turek v boji ránu.

Piš co piš, my všecko přivítáme,
  Hromadu i plevou rozmnožíš,
My pak *množství* kněh jen rádi máme.

Chceš-li největší však získat cenu,
  Ať nám *Spiesse* s *Kramrem přeložíš*,
Aneb vydáš novou Majolenu!“

Dopis ten z Kocourkova, jakož bez mála i celé to číslo jest též od Tyla, čili jak toho času se podepisoval: od Tyla Horníka.

První ten list z Kocourkova byl ale i poslední. Nesmělo se více psáti z Kocourkova a o Kocourkově. Ta jakási nemilost, do níž ubohý Langer, spisovatel Selanek, kopřiv a Cesty do *Kocourkova*, byl upadl, byla nepochybně příčinou, že i *Kocourkov* vůbec přišel do nemilosti. Druhý z Kocourkova vypravený list musel se zakuklit názvem: „Z neznámých krajin.“

„Slíbilť jsem Vám zasílati zprávy o naší slavné obci, avšak nastojte! — *po naší obci není již ani památky.* Zemětřesení — třesení povídám, jakové za drahný čas na Čechy nepřišlo, ačkoli malé potřesení při nahnilé lhostejnosti se škodou nebývá — zemětřesení pohltilo náš světoslavný K... Ouha! Žalostí a lístostí přemožený bylbych bez mála ještě jednou libozvučné to jmeno pronesl, nezpomínaje, že jsme se po smrti pevnou přísahou zavázali, *bývalou naši osadu nikdy více nejmenovati.* A kdožby sobě marným připomínáním bolest působil? Ach, milý příteli! Krutí osudové vládnou nad slonem i nad žížalou. Zašli národové, my jsme zašli také. Naší moudrosti, našemu řízení, našim ústavům, našemu mravu nebude se svět již déle obdivovati. O nás teď nic jiného říci nelze, než: *De mortuis nil nisi bene*, čili: O mrtvých nic jiného, než co v pravdě dobrého; to jest: Poněvadž se umrlým zalíbilo zamhouřiti oči *obě*, slušno i nám zamknouti alespoň *jedno.* Všecko jiné zachvátil žravý čas, a není-li mezi vámi, kdož příkladem naším zanícený tou samou kráčí cestou, brzo naše veliké ctnosti na celém světě pominou. Naděje má se drží toliko na jediném háčku. Někteří z našich synů totiž před několika lety osadu založili, kteráž dle našich zákonů vykvetši, nyní již i pů-

vodními vlastnostmi vyniká. *Tam* Vás, drahoušku dovedu; *tam* vaše srdce opět okřeje. Jaké však této nové osady jmeno, jaké položeni — po druhé vyjevím. Jeť nám i tady pro naše zvláštnosti v životě, zvláštních milostí udělíno a všech obyčejů ponecháno jako na zemi; jeť nám tedy i listy psáti dovoleno. To Vám však napřed povídám, že cesta do této nové obce ani povětřím, ani na trakaři, ani v tak zlé společnosti nevede, jako se to k osadě naší stávalo. Tvořte sobě o ní zatím jiné krásné obrazy; že představení nejkrásnějšímu zadost učiní, znělka snad poukáže, kterouž mi byl tamnější básník, syn můj, nedávno před naší zkázou poslal, a jižto jsem pro výbornost na slovíčko v paměti udržel. Zní takto:

Vítejte mi, kejty upečené,
Když vás kuchtík na stůl uvodí!
Vůně vaše nosu lahodí,
Zvláště, jste-li vínem zavlažené.

Smutně zírám pánve vyprázněné,
Kde se buchty samy nerodí;
Dobřeť má, kdo život zahodí,
Jsou-li všecky mísy potlučené.

Měj si, co měj; není-li co jísti,
Perný na světě to úsudek;
Jakých bez pití tu plesůščísti?

Tam je vlast, a tam se bydlí blaze,
Kde je pánem plný žaludek,
Buď si v Tatařích anebo v Praze!"

„Básník," podotýká se v zavěšeném poznamenání, „pronáší tu city jakéhosi kosmopolity, českého Všudybyla, jemužto ani země, kde ho matka kolébala, ani jazyk, v jakémž ho tatík „Otče náš" modliti se učil, v uctivosti a vážnosti není, a jenž nejraději tam domovem jest, kde se — nají a napije. I cožby mu na světě důležitějšího? Oslíkové nosí břemeno své nejraději tam, kde nejpěknější — bodláčí roste."

O Tylových zprávách o divadle českém, v „Jindy a Nyní" vytištěných, tu i tam rozličné hlasy se ozývaly. On sám se o tom zmínil takto: „Zprávy moje o divadle jsou prý neúplné. Měl prý jsem každého kusu, o němžto jsem psal, krátký obsah přiložiti; měl prý jsem, jehož chválím nebo haním, jmenovitě udati; měl prý — Bůh ví co jsem všecko učiniti měl. O známých kusech nechtěl jsem slov šířiti. O *nové* hře mi se dosavád zmínku činiti nedalo. Při chvále jsem vždy jmeno herců postavil; *haněti* jsem žádného se neosmělil, a co tomu podobno, psáno bylo pro ty, kteří tomu jistě srozumí. Což na tom, zda se v celých Čechách ví, *kdo* na Pražském divadle *špatně* hraje? Buďmež tomu rádi, že

máme, o nichžto, že dobře hrají, říci můžeme. A tak jsem se i pro dobrou příčinu o mnohém herci ani chválou ani hanou nezmínil. Některým se také zdálo, že jsem všeliké divadelní zprávy nechati měl, jelikož prý jiné, filosofické časopisy máme, kam sudební pojednání náleží. Což ale těm odpověděti? Ani oněch časopisů, ani dopisů mých přátelských záměr neznají. Již mi se vidí, že buďto všeho nechati, buďto se proti jednotlivým úsudkům *trpělivostí*, jako platným pancířem, ohraditi musím; každému za vděk učiniti se ani Tillu Eulenspieglovi nepovedlo."

Na otázku: *zdali české naše hry jsou kritice podobny?* odpovídá: „Osobí-li si české naše hry jmena uměleckého, buďsi jakoukoli silou vedeny, buď na jakémkoli stupni dokonalosti, kritice vždy podrobeny pobudou. A jaký jiný záměr by byl sobě náš slovutný Štěpánek při mnoholetém snažení se o naše divadlo postavil, než aby se podnikání jeho na vzdor všem odporujícím překážkám stalo chloubou národu — řediteli na věčně-vděčnou památku? Chlubiti se však může národ toliko tím, co dokonalé, aneb co k dokonalosti pospěchá. Dokonalost ale je nejhlavnější podstata uměleckého díla, to pak podrobenoť kritice. Bez kritiky není zdaru v krásném umění. *Ingenium* jesti jeho matkou, kritika jeho pěstounkou a ře-

ditelkyní. — Když arci duch lidský takové je mocnosti, že zůstávaje sice v mezech krásy, okres pravidel však jako gigant přechvacuje, v sobě sám nesa nejjistější soud: tenkráte arci umlkne kritika. Kdež a kdy se ale velikánové takoví rodí? Křehkýť je člověk, a pěstujíc dítko své, zaslepen bývá jeho vadami. Tato křehkost prý panuje jako nakažlivá nemoc mezi všemi umělci. Hustěji se ale zajisté nejeví nikde, než na oněch, kteří se na herectví dávají. Velká toho snad příčina je ta, že si toto na oko tak snadné i vnadné umění hojný počet nemajících ani prvopočátečního vzdělání oblibuje, aniž později, mimo zpytování lidské přirozenosti, jakési ouplnější vzdělanosti nabyti hledí. Povolání toho volnost naplňuje herce beztoho hrdou jakousi v sebe důvěrou; ta pak (zvláště při nevzdělaném duchu) tím spíše v zdánlivost a škodné sobectví přechází, čím lehčeji časté umění svého na odiv stavění na herce prospěšněji nebo škodlivěji působí, nežli na jinéhos jakéhokoli umělce. Přečastá pochvala zaslepuje, hana zatvrzuje; a v divadle, tuším, *vox populi* není vždy *vox sancta.* Kritika musí hercům býti hvězdou, za nížto je v pravo nebo levo se držeti. — A předce právě mezi umělci nad herce žádného není, kterýžby nevšímavěji na kritiku dbal a výroku jejímu méně

věřil, jestli poněkud jinak usoudila, nežli se pánu hráti uzdálo. Ji se básník, budec, malíř a všeliký jiný umělec spíše podrobí. Pročby se však jediný herec obecnému zákonu protiviti, pročby se, pravím, *český herec* jeho vyřknutím horšiti chtěl, maje s jinými umělci tentýž před sebou cíl? Kritika ni herce z ochoty čili diletanta ušetřiti nesmí, jelikož i on veřejným si počínáním v práva její upadá. Žeť arci mezi nimi (zvláště mezi českými) rozdílu činiti třeba, věrně uznávám; než aby se hercové z ochoty všemu soudu vyhnouti a snad i nedostatečnosti zoumyslně na shovívavost obecenstva hřešiti směli, pevně odpírám. — Hlavní příčinou hercova na kritiku zanevření a nevšímavosti je bez pochyby síla nepravých posudků, ježto o žádném jiném uměleckém díle nepíše se tak často i lidmi, kteří jiného práva a moci k tomu namají, leda že se byli s redaktorem některého časopisu seznámili a příspěvky mu slíbili — ohyzdnějších důvodů nechci ani připomenouti. — Mluvě o divadelní kritice, myslím tedy na něco jiného, nežli co takměř ve všech, o divadle jednajících venkovských journalech nalezáme, povrchní totiž anebo nehodnou úštěpačností a uplacenou pochvalou přecpané recense, které se nám skoro pokaždé jako plod hříšné hodiny na oči staví, zapírajíce jmeno ro-

ditele svého. — Kritika buď, jak jsem svrchu již řekl, umění pěstounkou; co chvalitebného, moudře chval, co chybného, mírně kárej a *jakby se napraviti mělo, pověz* Ačkoli k tomu třeba není, aby sudí sám výtečným hercem byl, jinakby sice ani herec o básni, ani básník o malbě a t. d. rozumovati nesměl, což *absurdum*: předceby snad se škodou nebylo, kdyby se divadelní kritikus byl poněkud alespoň s hereckým uměním prakticky seznámil; zajistéby se pak rozdílu šetřilo mezi lehčím a těžším i mezi (jak říkáme) vděčným a nevděčným úkolem; co se uměním mnohému býti vidí, dané hercům přirozenosti anebo zásluhám básníkovým by se přičítalo a t. d. Subjektivní však toliko diváka zdání anebo jakýchsi pro pochvalu i potupu nasbíraných formulek užívání na neklamný soud nikoliv nestačí. Kritika je na pevnějších základech, nežli na jednotlivého chuti nebo nechuti, totiž na základech *pravdy* a *krásy* postavena. Kdo je zná, nechť o věci promluví."

V pátém listu o divadle mluví o *české* veselohře a radí, aby se pole to hojněji vzdělávalo. Mezi jiným praví, že obecenstvo rádo se obveselí a hercům že je veselohra potřebnou školou obratnosti, většího prospěchu přinášejíc, než křiklavé se namáhání v divých, pravdě a kráse odporných

komediích, jakéž tehdáž v modě byly. Načež dokládá: „Jiný a *nejhlavnější* zajisté prospěch z české veselohry byloby ošlechtění naší *domácí* a *pospolité* mluvy. Ta, an bohužel u vší takořka společnosti jiný, nežli mateřský jazyk panuje, jesti až dosavád ještě tak nevzdělána, že lidé nejednou do rozpaků padati vídáme, an se o nepatrných věcech po česku obratně vyjádřiti mají. Tuťby nám provozování veseloher (arciže u rozmanitém jich oddělení a podobě) za vzor posloužiti a jako zrcadlem všeliké pospolité mluvy býti mohlo, rozličné a skutečné věku našeho okolnosti objevujíc. Oč, žeby mnohý utichl, jemužto se jazyk český takové ohebnosti a bohatosti býti nezdá, jakovým se francouzský, ano i německý vychloubá!“

V známé, od Norberta Vaňka přeložené činohře: „Hluchoněmý“, v prospěch sirotčího domu u sv. Jana Křtitele provozované, v nížto zvláště Grabinger co *Abé de l'Epée* byl výtečný, vystoupila v osobě hluchoněmého paní Bindrová, herečka německého divadla, toho času na vrcholu slávy své stojící. Tyl, podávaje zprávu o hře té, takto o herečce této napsal:

„Němá že jsi byla? — Sladké zdání!
Žal i rozkoš okem budilas,
Hnutím s drahou vlastí mluvilas —
Jako dítko s chůvou při shledání.

Hluchota že slovu tvému brání?
Kouzlem tedy v sobě znítilas —
O pěstounu svém co jevilas —
Nebo — rci — ký Bůh se k Tobě sklání?

Srdce Tvé to — jeho jsou to zvěsty,
Ježto čarně doletaly k nám,
Rozum doprovázel jejich cesty.

Kýž jen častěji ta doba kyne,
Vedoucí Tě v českých bohyň chrám —
Ráda se tam vděčná slza vine.“

O tehdejším stavu našeho divadla, s nímžto tak rád a tak horlivě se obíral, pronesl se takto: „Mimo účely divadla vůbec — jakož jsou: zušlechtění mravů, povzbuzení k vznešenému, povrhnutí nectnostmi, spojeno s mravní zábavou, a rozšíření oboru uměleckého, jehožto meze s lidskou vzdělaností zároveň se rozšiřují — mimo účely tyto má aneb mělo by alespoň míti divadlo české několik jiných, a sice hlavnějších, nežli je pouhé obecenstva obveselení anebo zištná špekulace podnikatelů; myslím totiž *podporování naší dramatické literatury a zvelebení materského jazyka!* A za těmito dvěma příčinami není zajisté neslušno, pakli netoliko Praha, nýbrž i ostatní kraj

český doufající zraky své na divadlo Pražské obrací.... Jakž medle rozsáhlý jest až dosaváde *obor dramatické literatury naší?* — Zajisté chová u mezech svých toliko výbornější díla Klicperovy a původní spisy Štěpánkovy. Okusy Turinskéko, Macháčka i Vocela, bohužel! krásnou jenom nadějí zůstaly; cokoliv se ostatně po čtyřicet roků, kdežto literatura naše vůbec okřívá, na obzoru dramatickém zjevilo, vesměs takořka překlady jsou méně více zdařilých — někdy až i nepatrných kusů německých, aneb vadnoucí květinky, nasbírané v pádolinách českých, jimiž literatura naše *nezbohatla.* Zdali se na podnebí českém vůbec básníkové dramatičtí rodí čili nic — nepřipouštím sobě vyšetřovati a soud — mnohému snad nevhodný — o tom pronesti; že však jsme v oboru tom až posud neučinili pokrok znamenitější, jesti zajisté, jakž již slovutný spisovatel „*Soběslava*“ drahně stýskal, nejhlavnější překážka ta, že se dosti hojná příležitost neudává, výtvory ducha dramatického spatřiti *oživené umělostí hereckou.* — Na dramatické rolí naši nezhusta růže vyrážejí, avšak ani těch, zdá se, že nehrubě sobě všímáme. Kdež pak jsou důslední o plodech dramatiků našich soudové? — Mezi námi až posud, pohříchu! jenom ouzkostná péče o pouhé roucho básníků panovala. Zdali kdo

miluju či *miluji*, *chci* nebo *chcy* napsal, o to se pilně staralo, cokoliv proti jednotlivé chuti bylo, nemilosrdně žavrhovalo. Avšak bohdá! že lepší časové nastanou, že se kritika naše s *duchem* více nežli s *tělem* obírati bude! Tělesnost křehká se délkou času rozpaduje, jediný duch po věky vytrvá. — Dokud však nenastanou časové ti, musí spisovatel náš — vyjímaje, nač mu se genius vlastní spolehati dovoluje — cenu díla svého prostě jen v oblíbenosti u čtenárského obecenstva hledati, ačkoli úsudky čtenářstva (byť i oudové jeho záleželi z pouhé, pronikavé kritiky — což ale není) básníkovi dramatickému ani platným výrokem, ani pozbuzující odměnou býti nemohou. Báj dramatická, postavena jsouc na nejvyšším takořka stupni básnických výtvorů, požaduje i zajisté čtenářů, kterýmž letu jejich postihnouti lze; — či rozcházejí se za jinou příčinou mezi náš lid knihy jiného obsahu hojněji, nežli dramatického? — mimo to chová báseň dramatická přečasto tak pečlivě ukrytých vad, že i oko bystřejší o ně nezavadí, leč báseň provozovati uhlídá. Při hře teprva někdy neschopnost — buďsi chudoba, buď nesmírná hojnost — děje, rozvláčnost výstupů, chybné uspořádání, žvavost rozmluvy na oči padá. Jediné provození hry (arciže *zdařilé*) může nad básníkem dramati-

ckým dostatečně rozhodnouti. Při provození se nejlépe pozná, zdali dovedl vyvábiti slzu outrpnosti anebo rozveseliti četné shromáždění k veselému smíchu. — A což může básníkovi býti sladší odměnou? Protož podává dítky ducha svého krajanům — ne však aby pouze z ruky do ruky *čtenářům* padaly, ne aby slýchaly smutné povzdechy: „Škoda, že vás k pravému životu vzkřísiti nemůžem!“ Provozováním kusů spisovatel anebo se povzbudí — anebo s vědomím, že v okresu jiném něco lepšího dokáže, bez nářku vlasti péro dramatické odloží. — Jakž ale s našimi spisovateli, an po všech krajích ani jednoho divadla českého nemáme? Cokoliv se slyšeti anebo viděti udá o hrách diletantů venkovských — buď i někdy že přirozeností k zdařilému vedeni bývají — soudnou světnicí býti nemohou. Ústavu hereckému sestávati dlužno z jiných sil a mohutností, nežli jaké kratochvíl a ochota prostosrdečných měšťanů nebo horlivých študentů svádí; oni mohou sice býti osady ozdoba, tito učitelů rozkoš, na lešení ale, kde se představuje svět, v báseň dramatickou oživující jiskru vdechnouti, vdechnouti ji, aby se zňala v takový plamen, z jakového se básníkův plod povznesl, přesahuje míru slušných žádostí — já však zde jen o *zdařilém* anebo spíše *uměleckém* provození mluvím.

Jediný tedy přístav naděje dramatiků našich je Pražské stav. divadlo, kdežto se alespoň půl leta v neděli a den sváteční hry české provozují.“

Divadlo české v Praze bylo však tehdáž „okolnostmi nezmožitelnými tak stísněno“, že náležitě vyvinout a zmoci se nemohlo.

Po ukončení povídky: „Bilinský vladyka“ (v sebraných spisech pod názvem: „Prkoš Bilinský vytištěné) objevil se s povídkou novověkou „Dobrodruzi“ nazvanou. Potom následovala povídka „Ženich bez nevěsty (v sebraných spisech: Starý Tomáš) a z větších článků pak ještě „Fidlovačka“. Tak ukončila se půlletní jeho redaktorská činnost; skoro polovice, ne-li více, veškerého obsahu byla od něho. Ostatně do obnoveného zábavníku toho pracemi svými ochotně přispívali: F. J. Činoveský, Josef Franta, Jan z Hvězdy (Jan Jindřich Marek), Fr. Jaroslav Kamenický (Vacek), V. Sv. K(ladenský — Štulc), B. Klatovský (Štorch), Jan Kopecký, Bojislav Kosořský (Piehl), J. Malý, Antonín Marek, Michal Silorád Patrčka, Josef Procházka Devítský, Václav Stehlík, Karel Strnad Klatovský (Amerling), Mirumil (Pohořelý), O(ndrák), Jan Slavomír Tomíček, Karel Tupý (náš proslulý, pod jmenem Boleslav Jablonský vůbec známý básník, jenž ponejprv tu u veřejnost vy-

stoupil s básničkami svými: „Andulka a Vltavinka“ a „Mysliveček“), Fr. Vetešník, Vladimír (Pelikán), A. Wiesner a jiní.

Dne 5. května 1833 byl Tylův překlad Wolfovy „Preciosy“ ponejprv provozován.

Mezi přispívateli v druhém půlletí potkáváme se mezi jinými též s jmeny: Josef Bačkora, Josef Chmelenský, Fr. Kočí, Pravoslav Koubek, J. Lauschmann, J. Květoslav Lhota, Karel Hynek Mácha, Š. K. Macháček, V. Jaromír Picek, V. Raab, Al. Šembera, K. V. Zap.

Tyl začal půlletí to romantickou pověstí z dávnověkosti české: „Poslední pohanka.“ V třetím čísle obrátil se k pannám českým, aby s nimi o mateřkém jazyku našem promluvil a lásku k němu a k národnosti v nich roznítil. „Postarejme se, aby dívky naše neostýchaly se vystupovati co Češky“, říkával, „a zajisté velkých pokroků v snažení svém učiníme, neboť když dívky postaví se v šiky bojovníků o povznešení a zvelebení národnosti, kdož bude moci jim odolati!“

Článek ten co něco obzvláštního vytištěn byl latinkou; pro krásnou pleť zvolilo se i krásné písmo.

„Nádhero veleslavné Prahy! Poklade krajů českých! Naděje vlastenských jinochů! Panny

naše, okem laskavým uvítejte list můj!“ volá k nim, načež, pověděv jim, že s nimi o mateřském jazyku našem promluviti hodlá, dokládá: „Český milý náš jazyk, vlastimilovné panny — slavíčí tato píseň, toto ozývání se hromů, ten — jakž ale? milostný úsměch s tváří Vašich zalétá? mrzutostí se Vám čelo kaboní? Přátelským lístem pohodit hrozíte? Toužebně se koukáte, brzo-li Vám přinesou: *Journal des Modes?* Ach panny, panny! vždyť pak Vás nechci trápiti pojednáním vážným, vysoce *učeným*; v přívětivé a srdečné rozmluvě si povíme — nic na plat? Hlavinkou předce vrtíte? Radší Hellův „*Taschenbuch der Liebe und Freundschaft*“ do ruky beřete? Neberte, neberte! Báchorky-li radší posloucháte a starobylé pověsti — mám jich několik pěkných také v paměti. Vaše libost je mojí královnou, já do boje vždy hotovým rytířem. Račte mne poctit pozorností svou. — Za věků prastarých byla kněžna, a ta kněžna sloula Libuše. Byla to paní slavná, pečovala o statky, o poklady, o blaženost lidu milého. Lid ji měl co matku; všecken věk Libuši až podnes velebil. Byla za věků prastarých kněžna, a té kněžně bylo jmeno Lidmila. Ta uvedla deery české k bráně spasení, rozňala jim světlo pravé víry, krev i pro ně vylila. Všecken věk Lidmilu podnes velebil. Za

dávných časů byla sestra slovutného krále, a tu jmenovali Anéžka. Byla to duše bohumilá; sester a bratří spásu pozemskou i život budoucí měla na mysli, pro posilu a útěchu otevřela jim útočiště posvátná; sama dala příklad štědroty a mysli nábožné. Všecken věk Anéžku královskou až podnes velebil. Byla za dávných časů dcera kmene bohatýrského, a tu zvali Anéžkou Sezimskou. Dívka byla hrdinná. Války rozsápaly vlast, nepřítel dolehal na nešťastnou dědinu. Tu se zaleskne ocelivá přilba na kadeřích Anéžčiných, meč v rukou dívčiných, a nepřítel potřen odtáhl. Všecken věk Anéžku hrdinskou až podnes velebil. A takž bych Vám, panny české, mnoho mohl napočísti jmen z pokolení ženského, jimiž se pyšně vynášely dcery souvěké. S hrdostí vštěpovaly matky jmena jejich dcerám svým, aby se slavná pověsť přenášela z věků na věky. A zajisté, jakož vznešené těchto rekyň ctnosti pramenem byly chlouby národní, a jmena jejich pobudou okrasujícím věncem potomků: takžby z jiné strany člověk s opovržením patřiti musil na dívku, kterážby při jmenu tom necítila veliké pohnutí, anebo zhola zapírala tak veleslavných předků. — Panny české! Vaše to byly pramatky, Vaše to pověstné kněžny. Křehké jich tělo a oudy smíchány jsou s prachem země, zašla, jakož tam

všecko zachází, co z lůna jejího vyšlo; veliké jich ale činy a jmeno zapsala zásluha písmem času zdorujícím do paměti lidské. Chcete-li moci její zdorovati? Chcete-li věčný ten památník z mysli a srdce drzou rukou vyrvati a ostatky jeho jakoby na posměch v prohlubeň zapomenulosti metati? Líce Vaše zapalují se šlechetným hněvem? Oko Vaše pozdvihuje se k nebesům, jakoby pomsty hledalo pro takové obvinění? My jsme Češky, pravíte, hlavu pyšně pnouce — my jsme Češky a hodnými se učiníme předkyň svých! — Podejte mi pravici, vlastimilovné sestry! V žilách Vašich proudí až dosaváde krev česká; v srdci Vašem pobývá vědomí šlechetného rodu; celá duše Vaše jest jediný plápol, jediná síla ukázati se zdárnými dcerami vlasti české. Podejte mi pravici, vlastimilovné sestry! — Národové divocí, obyvatelé věčných pustin, památky reků svých vděčně chovají, a poskvrnou kmene svého by se jim zdálo, vynášeti se zásluhami kmene cizího. A my stojíce ve chrámu vzdělanosti, honositi se mohouce předky nevyrovnanými, vděčnost pokládajíce za ctnost nejspanilejší, my bychom se mocným přírody zákonům zpírati — Vy byste se domnělou slávou cizínců odívati, Vy byste se v cizí rodinu vtírati, v cizí mravy vtěsnati, v cizí jazyk poutati chtěly? Domýšlíte

se, žeby Vás jako sestry přijali? — S ousměchem a opovržením by na Vás aneb jako na nevděčné plémě aneb jako na nízký, nehodný plod ukazovali. Předstíralo by se Vám, že v bratrstvo přijaty jste, ačkoliv byste se v něm tloukly co služky. Nikoli, panny naše! Předkyně Vaše byly slavné; chlubně se k nim mějte. Blažená byla jimi vlast, ve vlasti pobyt je blaze; věrně se k ní mějte; vlast naše určena jest materským jazykem, jazyk jest její pravý mezník; radostně se k němu mějte!" — A promluviv o lahodnosti, zvučnosti a ohebnosti jazyka českého, končí: „Panny, takový jest jazyk, jakým Vás uspávaly matky, v takovém chtějí čeští jonáci žádati o Vaši přízeň. Naděje sto tisíců spočívá na Vás; i Vy můžete přispívati k povznešení národu. Ve spolcích Vašich ať se ozývá lahodná čeština. Z medových úst Vašich neplyne zvuku líbeznějšího nad zvuky jazyka českého. Zvukové ti jsou čarovné písně, jimiž nezmožitelně vábíte jinochy, muže i starce. Neposlouchejte šveholení jazyků přespolních; jaková by byla i nalíčenost jejich, prázdná je to špořepina; Vám se dostane srdečnosti jen v sladké češtině. Malinoví rtové Vaši nedotýkejte se jiných, leč by Vás poprosili po česku; srdce Vaše nesklánějte se k jiným, leda k srdcím českým. A pak, až někdy ona doba

přijde — nepyřte se studem nevčasným, panny ušlechtilé! doba to Vaší nejvyšší pýchy a hrdosti — až co matky kráčeti budete po vlastech, potom, zdařilé dcery kmene českého, zaslibte rozeňátka svá i svému národu, svému mravu, svému jazyku, a kdykoli se hlásati bude o blaženosti národní, s hrdým vědomím zvoláte: „I my jsme tvůrkyně blaženosti tvé!“

V článku: „Jaké jsou naše zábavy?“ nakreslil, v jaké neváźnosti, ba v jaké opovrženosti jazyk český tehdáž namnoze, jmenovitě v jistých kruzích byl. Vypravuje tu o odpolední zábavě u pana rady z Blbova, kdežto se hostům silné kávy, dobrého vína, hebkých dortů a záživné pečeně podávalo, kdežto výborná hudba byla, tančilo se, a pro rozmanilost též se deklamovalo. Domácí devítiletá dceruška deklamovala v potu tváře Schillerovu píseň o zvonu. „Nyní došlo na mne,“ vypravuje Tyl dále. „Bylť jsem přislíbil, že též něčím k pospolité zábavě přispěji. Vkročil jsem na výstupek, na němžto si byla před chvílí devítiletá zvonička nevadlých věnců vyzvonila. Podivání na krásnou strakatinu sedících předemnou paniček a dívek občerstvilo i chuť i pamět moji, a s obratnou umělostí jsem se ku předu, v pravo i v levo uklonil. Radostné a mne tedy pozbuzující očekávání jevilo se po

celém sboru. I spustil jsem hlasem zvučným: „*Lel a Lila*, balada od Šafaříka." — Avšak hle! zmizeloť lahodné usmání s tváří paniček; medové rty slečinek špoulily se k uštěpačnému úsměchu; hlavy pak u těch i oněch obracely se k sobě a ústa začínala důležitý hovor o čepcích a kloboucích. Panáčkové pokašlávali, čechrali si napálené kudrlinky, a pouštěli vtipu svému žilou — přemoudře si odfrkujíce: „*Böhmisch — wie gemein!*" Jakoby zlý černokněžník byl mezi nás prutem peklu zasvěceným udeřil, protivná mi změna stala se ve společnosti. I roznítila se hněvem a bolestí duše moje, a duch improvisací sklonil se ke mně, a zrakové moji zapálili se a tváře hořely, ze srdce pak i z úst zaznělo takto:

Zhasínejte, nebes jasná světla,
V strašných skryj se, vlasti, temnotách;
Aby nutno trapných ve psotách
Noha lidská klopotně se pletla.

Slepo, hlucho buď! Ta věkův metla.
Z vůle kochati se v cizotách,
Uvadla by v holých pustotách.
Menší vina člověka by hnětla.

Krásnýť Čechů jazyk, země, zboží,
Otců mrav a matky tichý stan,
Avšak v cizím líhá plémě loži;

Zchvať je, nebe! zchvať je svojí nocí,
By se nevrhalo v pekla chřtán —
By se nerouhalo dítě otci!“

V takovéto nevážnosti jazyk náš ovšem všady nebyl; někdy a někde se slovu českému předce dopřálo, aby vévodilo. „A vévodství tohoto každičká částka“, pravil tu Tyl, „budiž nám nadějným semenem, ježto se posléze i na spustlé roli vzejme, pakli jen neunavnou ostražitostí kamení odklízeti a dusivé pejří hubiti nepřestaneme.“ Aby opět něčím přispěl k zábavám ve společnostech vzdělaných oblíbeným, jako jsou deklamace a domácí divadla, podal v „Jindy a Nyní“ dramatický žert „Obě šelmy“, dle Kastelliho veselohry „*Die Domestikenstreiche*“ tehdáž asi před pěti lety volně z paměti vzdělaný, chtěje skrovnému kdesi divadlu, ni herců, ni knih českých nemajícímu, přispěti. Jest to divadelní hra, v nížto jen dvě osoby, mužský a ženská, vystupují, a může se provozovati bez obyčejné divadelní přípravy; jen španělské stěny tu zapotřebí, aby osoby za ni mohly zacházeti. Žertík ten, veršem psaný, provozován byl pak v divadle Kajetanském a líbil se.

Rok se uchyloval ku konci, časopis a s ním i Tyl upevňoval se v přízni obecenstva. V posledním čísle podal Tyl článek „Redaktorův štědrý

večer", v němž mezi jiným praví: „Nedomýšlej se nikdo, že jsem letos o štědrém večeru hlavu zarmouceně klopil. Zrakové moji radostně otáčeli se po dokončených, na hromádce pěkně složených jedenapadesáti arších časopisu mého — dvaapadesátý ležel k opravení na stolku. I slavilť jsem v duchu radostnou památku lonského štědrého večera, kdežto jsem se byl s bázní hotovil k archu prvnímu, s bázní čekal soudu lidského; neboť nejsou mne tajny křehkosti moje — a jelikož vím, že člověk na člověku nejraději vadu hledává, byla mi poněkud příčina k bázni, ježto jsem se pustiti hodlal cestou, u nás ještě neproklestěnou. Avšak hle! znenáhla bázeň zmizela; na místo její nastoupila důvěra v laskavé české čtenárstvo i spisovatelstvo, a s důvěrou, doufám, že i síla moje zrůstala. Nedalíť klesnouti krokům mým — a *sladké toto vědomí jest mi pro dnešek nejlahodnější lahůdkou.*"

Rok 1833 byl pro Tyla jako zkouškou na dráze journalistické a redaktorské. Dobře v ní obstál a zmužileji pak dále kráčel. „Jindy a Nyní" proměnil roku **1834** v „Květy České, listy zábavné pro všeliký stav", a jeho jmeno čím dále tím větší obliby dosahovalo. Pěstitelé národního písemnictví nabyli k němu důvěry a též mnozí nováčkové v oboru tom kolem něho se řadili,

takměř za svého vůdce jej považujíce. Objevují se tu jmena: Chaloupka, Erben, Hajniš, Kampelík, Křičenský, Rožnay, Rubeš, Staněk, Sušil, Trojan, Vlček a jiní. Mezi nováčky objevil jsem se tu i já, a sice v čísle čtvrtém článkem: „Divotvorný kvítek“. Tyl neunaveně psal a též pilováním mnohých zaslaných mu článků mnoho času trávil. Psal nejen pro Květy, psal i pro divadlo, láska k vlasti byla tu jeho vůdkyní, a jeho blahostí a hlavní odměnou bylo to, když viděl, že jeho snažení není nadarmo, že aspoň poněkud přispívá k čilejšímu životu v národu našem, neboť jiné, materialní odměny nemohlo se tehdáž očekávat. Tu se víc a hlavně jednalo z ochoty, více z lásky k věci dobré. Doba honoráru tehdáž ještě nebyla: za práce divadelní (překlady i původní) nedostávalo se nic, a za číslo Květů měl redaktor — nemýlím-li se — asi 4 zl. stříbra, přitom k ruce žádných jiných časopisů co journalistických pomůcek, leda by si jich byl za vlastní peníze opatřil; tuť ovšem bylo těžko, honoráry dávati. K jakýmsi honorárům i pro přispívatele došlo to teprv později. Co se divadelních honorárů dotýče, ty padají do času ještě pozdějšího, přišlyť do obyčeje teprv tehdáž, když v Stögrově domě v Růžové ulici hráti se začalo. Stöger, nastoupiv roku 1834 ředitelství

Pražského stavovského divadla, měl prý v oumyslu, nějaký honorár dávati za nový český původní aneb přeložený kus divadelní; tehdejší tajemník jeho a pořadatel českých představení na stavovském divadle prý mu ale řekl: čeho tu bude zapotřebí, to že on sám zdarma opatří, a ti mladí lidé že jsou a budou rádi, když se od nich aspoň něco přijme a na divadlo uvede.

Co se českých her vůbec dotýče, ty roku 1834 po odstoupení ředitelského trojlístku správy Pražského stavovského divadla německého začaly víc a víc klesati, takže se skoro podobalo, jakoby obecenstvo konečně omrzeti a samy sebe v smutném podruží svém umořiti chtěly. Dřívější horlivý pěstitel jejich zůstal sice i za nového ředitelství jich pořadatelem; avšak dílem snad chtěl českému obecenstvu patrně ukázati, jakou ztrátu i ono s jeho ztrátou ředitelství utrpělo, dílem snad bylo při tehdejších okolnostech české divadlo ještě více otčímsky odbývanou Popelkou, nežli v mnohých dobách kdy potom jindy.

Mnozí z vlastimilů a z přátel české Thalie, takovýto stav českých divadelních her těžce nesouce, ustanovili se konečně na tom, že by žádoucno bylo, aby pro česká představení postavil se nějaký vedlejší a spolu i samostatnější stánek, třeba dost skromný, a tam aby, aspoň prozatím,

ubohá Thalie naše měla utěšenějšího přítulku, nežli jakého se jí, obzvláště toho času při tehdejších okolnostech dostávalo v podruží stavovského divadla německého. Amerling, Ditrich a jiní horliví mužové uchopili se věci té co nejsnažněji. V čelo podnikání toho postaven byl Tyl. Společnost herců z ochoty — aspoň v hlavnějších základech — byla brzy utvořena. Pro první pokus sestavil se quodlibet. Mácha uchopil se úlohy hrdiny, Tyl úlohy milovníka, Rubeš učil se Zachariáše z „Žižkova meče“, a též mně byla nějaká úloha přidělena. Pro ženské úlohy byla Forchheimová a jistá její známá, kteráž chtěla pokusiti se na divadle vystoupit, avšak nevystoupila. Byla to dívka, kteráž později tak mocně v život Máchův zasahovala. Seznal ji při zkouškách a domnívaje se u ní pozorovati jakési zvláštní prostosrdečnosti za milenku si ji oblíbil. Zkoušky se v obydlí Tylově, ve vojenském domě na rohu truhlářské ulici, kdežto nyní roh nových kasáren se vypíná, pilně odbývaly. Sedlo bylo hotovo, nyní ještě kůň.

Myslilo se na Mikulášké divadlo, kteréž jisté samostatnosti požívá a v němžto časem k nějakému dobročinnému oučelu se hrává a mimo to i soukromá představení na oučet ochotníkův se tam dávají — rozumí se, vždy německá. Ve vyjednávání o věc tu došlo se již tak daleko, že

tehdejší držitel domu a divadla toho dal si celou společnost těch nastávajících českých her představiti. Kladly se ale výminky, kteréž přijmouti se nemohly, mezi jinými též ta, aby aspoň někteří ze společnosti časem také při německých představeních se zúčastnili. Sešlo tedy se všeho.

Nezbývalo nyní nic jiného, nežli vyhledat místo, kdeby se mohlo divadlo vystavěti. Po dlouhém hledání zvolen byl k tomu účelu někdejší refektář v bývalém klášteře Kajetanském, v domě to vřelému vlastimilu panu Arbeitrovi patřícím. Sehnaly se potřebné peníze, z Podskalí svážela se dříví, laskavou ochotností poskytnuté, a když bývalý refektář se vyprázdnil, začalo se stavěti.

Hlavní věc byla, zjednat si ke hrám dovolení, což ale bylo s těžkostmi spojeno; museloť se tu vymáhat nejen ouředního dovolení, nýbrž i přivolení ředitele stavovského divadla. Jistý Malostranský obchodník přislíbil, že se o to postará, avšak nadarmo se čekalo. Konečně se té věci ujal pan Hořitzer a otcové chudých farní osady Svatomikulášské, načež přičiněním tehdejšího ředitele stavovské kanceláře, pana Falka, žádoucího dovolení se docílilo. V žádosti se vytklo, že se pod správou Jos. Tyla, dramatického spisovatele, hráti bude česky v prospěch nově zřízeného ústavu pro chudé, a jelikož se i jmena ochotníků připo-

jíti musela, udala se jména následující: pp. Jan Tomíček, soukromý učitel, Jan Vogl, knèhkupecký, Karel Silbrnagl, dilettant, Vilém Burksdorf, učitel anglického jazyka, Václav Filípek, soukromý učitel, Jan Kaška, statista, Jan Vürbs, malíř; panny: Anna a Marie Rožmitálská, Magdalena a Anna Forchheimová a Marie Šomková.

Mezi tím se ve stavění divadla pilně pokračovalo. Z malířů ochotně tu pomáhali pp Mrňák a Vürbs. Větší část dekorac, jmenovitě pokojů, udělal si Tyl sám. Kdo přišel, musel pomáhat... barvy třít, plátno natahovat, natírat atd. Pěkné divadlo se zřídilo. V přízemí táhlo se několik řad lavic a vzadu vypínala se galerie.

Prozatím začalo se hrát soukromě, aby společnost trochu se vycvičila, a to hned dne 27. července. Provozovali se „Tři otcové najednou“ a „Obě šelmy.“ Soukromě hrálo se šestkrát, načež dne 22. února 1835 ponejprv veřejně v prospěch chudého ústavu. Provozovala se Klicperova fraška: „Žižkův meč“. Před tím proslov, sepsán i přednešen od Tyla. Hra šla jako na drátkách a velmi se líbila.

Veřejných představení bylo osmnáct; mezi tím se někdy i soukromě hrálo. Poslední veřejné představení bylo dne 11. června 1837. Při čtrnáctém a šestnáctém představení sešlo se tak

málo, že to sotva na zapravení outrat dostačovalo. Ústavu pro chudé připadlo z ostatních těch veřejných her 212 zl. 10 kr. stříbra.

Ve čtvrtek dne 10. září 1835 byl Tyl ve dvě hodiny odpoledne požádán, aby, možno-li, ještě toho dne uspořádal nějaké představení, a to na žádost slavného našeho pěvce „Slávy dcery“, Jana Kollára, toho dne v Praze právě meškajícího a českou hru viděti toužebně si přejícího. Stalo se. Za tři hodiny na to, totiž v pět hodin provozovala se Klieperova veselohra: „Dobré jitro“, kterážto byla na divadle Kajetanském již provozována, avšak již skoro před rokem, totiž dne 30. září 1834. Obsazení bylo staré až na Kačenku, kteráž musela se na rychlo nově obsaditi. Hra šla dosti dobře. Kollár, přišed po hře na jeviště, děkoval srdečnými slovy, že mu se s takovou ochotností tak milé zábavy dopřálo.

Dámy, ježto na divadle tom vystupovaly, byly: slečny Broulíková, Anna Forchheimová (Rajská), Magdalena Forchheimová (Skalná), Františka a Rosalie Krupinská, Nikolajová (Hynková), Rožmitalská, paní Šemerová a j. — V mužských úlohách pp.: Filípek, Hajniš, Kaška, Kolár, Kopecký, Kröpfl, Mácha, Malý. Pichl, Püner, Sabina, Sák, Silbernagel (Stříbrný), Šemerer (Stránský), Trojan (Františck Břetislav),

Tupý, Tyl, Vet, Vürbs, Vopršálek, Zap a j. — V Berounských koláčích vystoupil co Verunka — pan Jeřábek, muž již letitý. — V napovídání se střídali pp. Filípek, Hajniš, Kaška, Malý, Tupý, Tyl; po nějaký čas stálým napovědou byl pan Procházka, horlivý našinec, jenž roku 1856 v Hradci Jindřichově co městský lékař zemřel.

Mezi tím, co se v Kajetanském domě hrávalo, postaral se Tyl i o jinou zábavu, kteráž v jistém ohledu jest pamětihodná. Bylo to o masopustě. Což abychom si udělali nějakou přátelskou merendu? Tato myšlénka byla se zalíbením přijata a k jejímu uskutečnění se také hned přikročilo. Ochotný pan Arbeiter laskavě se nabídnul, že k tomu propůjčí svůj velký pokoj i s vedlejšími pokojíky, a Tyl začal hned všecko pořádati. Vstupného platily osoby mužské 4 zl. víd. čísla, a všecko pak bylo darmo. Některé z pozvaných dam dobrovolně přispěly — ta kobližkami, a jiné opět něčím jiným k vyčastování přátelské společnosti. Že pozváni byli jen samí našinci čili, jak se tehdáž říkalo, jen samí vlastenci, rozumí se samo sebou.

Byla to rozkošná zábava! Všady ozývala se mateřština v přátelském nenuceném hovoru. Když se trochu potančilo, tu pak se zpívalo — zpívalo se jednotlivě i ve sboru — a jiné krato-

chvíle se prováděly. Tak ku příkladu byli tu i dva statní Moravané; z těch jeden sestaviv okolo sebe rozsáhlé kolo, jal se zpívati:

„Mělť jest Adam sedm synů,
Sedm synů měl;
Nejedli, nepili,
Jenom takhle dělali.“

A tu nějakým posuňkem ukázal, jak dělali, a celé kolo dělalo po něm, a tak se zpěv ten opět a opět opakoval, a vždy novými posuňky se provázel. Bylo tu smíchu!

Vůbec byla to zábava od začátku až do konce tak srdečná, jakoby to byli samí bratří a sestry — členové jedné rodiny, kteří upřímně se milujíce vespolek se radují a veselí. Noc uběhla, jakoby si byla tehdáž zvláštní křídla k prudkému letu vypůjčila. Někteří měli z počátku v oumyslu, hned o dvanácté domů se navrátit, a za tou příčinou si také vozy objednali. Vozy přijely, jak bylo nařízeno, musely však skoro dvě hodiny i déle čekat; těžkoť bylo, s tak srdečnou zábavou se rozloučiti.

Tehdáž se mnozí z našinců scházívali večer v kavárně u Komárků, kterážto byla v ungeltě hned v pravo při vchodu se strany Svatojakubské. Dříve, a to ještě roku 1833, mívali k společnému hovoru stánek svůj v kavárně u Ritzen-

thalů v celetné ulici č. 564. Ještě se dobře pamatuji na okamžik a jeho dojem, když jsem tam ponejprv vešel a opodál u stolu se usadiv, slyšel od přítele, jenžto mi šeptal: „Tamto u toho stolu vzadu jsou: ten s tou bílou dýmkou je Čelakovský, ten, co tak živě mluví, Chmelenský; tam ten, co se právě tak hlasitě zasmál, je Franta, vedle něho Tomíček . . .“

Já tam hleděl ostýchavě a s jakousi uctivostí. Chmelenský byl jako rtuť. Čelakovský vypadal s tou svou dlouhou sádrovou dýmkou jako vtělené flegma; mluvil málo, když ale promluvil, bylo pozorovat, že to bylo něco rázného aneb dle lehkého úsměchu, jakýž kolem úst se mu zachvěl, něco štiplavého, ostře pronikavého, bylo pozorovati, že zřetel celé té malé společnosti k němu se obrací, a že jej takořka za svou hlavu považují.

Později hledalo se jiné místo k besedním schůzkám, a tu došlo i na kavárnu u Komárků. Vyhlídnut tam k tomu účelu malý postranní pokojík. Ten ale ukázal se brzo nedostatečným, příliš malým, bylyť tam jen dva malé stolky, a hostů sešlo se někdy skoro víc, nežli místa dosti těsného bylo. Tomu však se vyhovělo; vyprázdnil a upravil se vedlejší pokoj, kamž i později billard se postavil. Tam se „ti Čechové —

ti vlastenci⁻ přestěhovali, a společnost čím dále tím více zrůstala, a přišel-li kdo a chtěl po přátelsku mezi svými se pobavit, tam si na večer zašel.

Druhého dne večer po bále v Kajetanském domě bylo u Komárků velmi veselo; byloť všecko po minulé noci ještě v blahém rozjaření. Někteří chtěli, aby ještě jeden takový ples se uspořádal, což však se nestalo, nýbrž až na příští masopust se to odložilo. Dobrého pomalu, pravilo se.

Příštího masopustu byl v Kajetanském domě opět bál a v čele podniknutí toho opět Tyl. Tento bál však nevynikal tak vřelou srdečností a volností, jako předešlý. Bylť skoro až přeplněn, a bylo tu hostů i méně známých, jimžto na zvláštní žádost jejich přístupu se dopřálo.

Tyto dva domácí bály byly základem a vlastním počátkem tak zvaných „českých bálů“, jejichžto hlavní účel byl, aby se materskému jazyku proklestila cesta do života společenského a tam vážnosti se mu zjednalo. A toho v skutku bylo zapotřebí, neboť, jak již podotknuto, dlouholetou zakrnělostí, zarytým předsudkem a mnohými nemilými okolnostmi byl národní jazyk náš z veřejného společenského života skoro docela vyloučen. Mnozí jím přímo co něčím sprostým docela pohrdali,

mnozí opět se domnívali, že jazyk náš není ani schopen a dostatečen, aby se v něm v tak zvané salonní společnosti náležitý hovor vesti nemohl. Jakýž také div? Ve školách se češtině nevyučovalo, po Pražsku česky mluvit bylo: drmolit češtinu, do nížto německých slov naflekáno. Mnohý ani nevěděl, zdali Čech pro všecko má náležitých výrazů. Obecné školy byly zřízeny tak, že vyjda z nich žák, uměl německy číst, německy však náležitě nerozuměl; při češtině naopak to bylo: česky rozuměl, česky číst ale neuměl. Byli i lidé, rození Čechové, kteří, jak říkáme, mnoho škol proběhli, *česky mluvili*, dle svého vlastního vyznání však *česky číst neuměli!* Česky psát — o tom ani pomyšlení. I byli mnozí Čechové, kteří umějíce německy, latinsky, řecky, ba snad i francousky, vlasky a anglicky čísti a psáti, česky číst neuměli, ba v takovémto neumění ještě ke všemu jakési chlouby pohledávali. Mnohý kovaný Čech, sotva že několik německých slov zachytil, již, za češtinu se stydě, němčinu drmolil, až hrůza bylo poslouchat, nedbaje na to, že právě tím činí se směšným. Takoví a podobní lidé ovšem posud nevymřeli, avšak toho koukole již tak mnoho není, jako ho bývalo.

Jakýma očima se vůbec ještě v časech mnohem pozdějších, nežli o jakýchž tuto mlu-

víme, v časech, kdežto již mnoho chmur bylo národním uvědoměním zaplašeno, na češtinu a národnost naši hledělo, vysvítá ze slov pana školního rady a ředitele české reálky v Praze, Wenziga, jež letos pronesl, podávaje na konci školního roku „Stručné dějiny c. k. vyšší realní školy české“, a kdežto mezi jiným praví: „Bylo to roku 1849, kdežto jsem od vlády splnomocněn byl, abych zřídil realní školu českou . . . Neznepokojovalo mě, že nový školní rok už započal, že dle nového, právě dotištěného učebného plánu mi jednati, že vedle nové povinnosti i starý ouřad mi zastávati bude; neboť dalo se poněkud s jistotou očekávati, že tyto obtíže nebudou nepřekonatelné; ale znepokojovaly mě obtíže jiného druhu. Mělť jsem zříditi *českou střední školu.* Takové před tím za německého školního systému, císařem Josefem II. zavedeného, nestávalo. Nebylo ani české hlavní školy. První česká hlavní škola založena teprv roku 1848. Veškeré vyučování dělo se v hlavních a středních školách jazykem německým, českému jazyku se v nich, vyjímaje ten neb onen případ, ani neučilo. Jakkoli se ale literatura za vlády císaře Františka a Ferdinanda I. vyvinula, nedostávalo se předce knih, ježby se k vyučování v české střední škole byly hodily, a taktéž i mužů bylo po skrovnu, kteříby v před-

náškách na podobné škole byli dostatečné cvičenosti měli. *K těmto obtížnostem přidružily se ale ještě mnohem horší.* Věděl jsem, že mi bojovati bude se zvykem. Se starými zvyky, jež se jednou hluboko zakořenily, nerad se člověk rozlučuje. Zvyk se stává druhou přirozeností, a může i zlozvyk, to co nepřirozeno, druhou přirozeností se státi. Výhradně německý školní system vešel už jednou v obyčej, a tak jsem musel býti připraven na to, že se nová střední škola potká se zvykem co nemalým odpůrcem. Vždyť pak nacházíme ještě lidi, kteří za to mají, že netřeba, aby se Čech učil češtině, ježto už z domova česky umí, a že jest nejlépe, když ho, aby se německy naučil, dáme do výhradně německé školy. Věděl jsem dále, že mi bude v boj vejíti s bázní. Lidé, jichžto hlava strašidly naplněna jest, vidí je nejen za temné noci, ale i za jasného dne. Česká střední škola! Čiliž se nebylo obávati, že nová tato škola stane se kolébkou piklů, že z vejce místo kuřátka drak se vylíhne? .... Taktéž mi nebylo neznámo, že se potkám se všedními vtipkaři. Takovýmto slouží vše za terč, co se nad všednost povzneslo, a jejich vtip jest proto nebezpečný, poněvadž má šmíšky na své straně .... Dále mi bylo též povědomo, že budu muset zápasiti

s antipatiemi, jež mají svůj původ v historii a jež, bohužel! proti všem zásadám křesťanství a humanity historii formovati neustávají. Zřejmých útoků se nic nebylo báti, proti takovýmto chránila mocná záštita vlády, ale ovšem tajných, plných úskoků a piklů, jež na vzor krtků půdu podrývají". — —

Leč vraťme se opět k Tylovi.

Roku 1834 povstala nemilá půtka mezi „Květy Českými“ a „Českou Včelou“, jejímžto redaktorem byl Čelakovský. „Květy“ podávaly větším dílem rozmanité články původní, nejvíce od mladých spisovatelů; ovšem tu bylo mnohé nedosti dozralé, za to ale živost a vřelost, s jakouž články ty psány byly, budily živost i vřelost též v národu, k uvědomění národnímu takto nemálo přispívajíce. Ve „Včele“ pak podávaly se větším dílem překlady, avšak zvláštně tu hleděno na správnost jazyka. což při onom vřelém a bujném životě vždycky se nedělo. Tyl přeložil Raupachovu tehdáž oblíbenou veselohru: „Die Schleichhändler,“ a nazval ji „Pašáci“. Provozovala se dne 6. ledna. Na to si divadelní referent ve Včele (Chmelenský) ousměšně vyjel na název ten, že prý se to čtlo na návěštích větším dílem „Pasáci“ atd. Dne 26. ledna dával se Chmelenského překlad Raimundovy frašky: „Der

Bauer als Millionär" — „Sedlský Millionář". Tu zas vyjel si Tyl na Chmelenského, že prý neměl napsat *sedlský* millionář, protože se prý neříká: pekařský, řeznický nebo mlynářský millionář. Kvašení rostlo pak z obojí strany, a Čelakovský počínal si při takových příležitostech velmi zostra, s hrubou střelbou do pole si vyjížděje. Tak ku př. pro pouhé s, jakéž v Máchově básni v „Marince" ve Květech (sklesna v prach za sluncem *roztru* ruce) náhodou nebo nedopatřením bylo vynecháno, udeřil na velký buben, aby na posměch vystavil „ubohého básníka s *roztřenýma* rukama". Tyl na to odpověděl; mezi jiným tu pravil: „Pracovníků na roli dědičné jesti mezi námi, bohužel! hrstka nevalná: k čemu tedy vtipem nevčasným mezi sebou se škádliti? . . . Mizerné *s*! Hodno-liž toho, že proň závist zuby vyšklebuje, že se dobří horší — že se maří času i papíru . . . . Jenom kde nadutá zpozdilost hlavu prázdnou pozdvihuje, aneb shnilá malátnost smrduté své oudy rozkládá, napni, Včelo Česká, ostré žihadlo; pokoušením se o spisovatele „Obrazů ze života mého" ani cti, ani prospěchu nezískáš. Mírně, vlídně, neúhonně, bratrsky máme kráčeti, ruka v ruce, k velikému, *jedinému* cíli — k *vzdělanosti* a *osvětě*: k čemuž tedy jedni druhým na obapolné dráze klásti překážky?" —

Čelakovský se na to pak ozval velmi ostře a Tyl též opět odpověděl, takže tato půtka stala se velmi nemilou, ba odpornou a hnusnou. „Oba tito časopisové“ (Včela a Květy) — pravil Palacký v musejniku — „dobře vedle sebe státi a národu sloužiti mohou; škoda jen, že posledního času jejich redaktorové dali se spolu do půtky nepotřebné, škodlivé a nečestné, jelikož již jen pouze osobní.“

Toho roku pokusil se Tyl o lokalní frašku: „Fidlovačka, aneb: Žádný hněv a žádná rvačka“, patero obrazů, dle života Pražského sestavených. Hudbu k ní složil Fr. Škroup. Tyl uvedl do ní i dvě německé osoby, jednu psanou pro paní Alramovou a druhou pro pana Feistmantla, oblíbené to členy divadla německého. Z počátku oba přislíbili, když ale k tomu přišlo, úlohy nepřijali — ani on ani ona. Muselo se tedy o jiné obsazení úloh těch postarati: úloha, pro Feistmantla psaná, dala se — Grabingrovi, a úlohy, pro Grabingra ustanovené, chopil se — Tyl, což dobrému výsledku na ujmu bylo, nebylať pak ani ta ani ona v pravých rukou; ženská ona úloha obsadila se jinou německou herečkou. Proto ale fraška ta předce velmi dobře bavila obecenstvo, četně shromážděné; mnoho tleskáno a vyvoláváno. Tyl co spisovatel byl skoro po

každém jednání vyvolán. Hudba od Škroupa, duchem národním provanutá, též se líbila; i on, tuším, vyvolán byl, což i zasluhoval. Zvláštně líbila se píseň starého harfenisty, jejž pan Strakatý představoval, píseň, kterážto nyní takměř za národní se považuje, kterážto s mnohými přídavky se zpívá, a dle jejíhož nápěvu i mnohé jiné písně podobného obsahu jsou utvořeny. Kdož nezná dojemnou píseň:

„Kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
Bory šumí po skalinách,
V sadě skví se jara květ,
Zemský ráj to na pohled;
A to jest ta krásná země,
Země Česká domov můj!

Kde domov můj?
V kraji znáš-li bohumilém,
Duše outlé v těle čilém,
Mysl jasnou, znik a zdar.
A tu sílu vzdoru v zmar:
A to jest to České plémě,
Mezi Čechy domov můj!“

Tak zněla původní slova písně, jejichžto takměř kouzelně dojemný zvuk i v dalekých cizinách již zněl a hluboký dojem způsobil. Píseň ševce Kroutila: „Statní Pražané“ vyniká jednoduchostí a zvláštní rázností, píseň Lidušèina pak

„Vane větřík po lučinách“ velkou něžností. Všecky tyto tři písně vytištěny jsou ve Věnci. V úloze Lidunky vystoupila ponejprv před obecenstvem slečna Rettichová, dcera téhož jmena spisovatelky naší; nyní již matka i dcera jsou na věčnosti.

Ve Fidlovačce bylo několik osob jako ze skutečného života vyloupnutých. Mnozí v tom ale hledali ještě více, nežli skutečně bylo. Tak ku př. jistý pán, jenž měl náhodou stejné jmeno s titěrným švihákem ve frašce té, durdil se a hrozil žalobou, že prý tu veřejně v posměch uveden byl, a tehdejší referent Bohemie o německém divadle měl za to, že literátem ve frašce, proto snad, že měl na sobě nankynky, jaké on nosíval, on vlastně byl, načež o Fidlovačce napsal referát takový, aby ji, jak říkáme, jedním rázem zabil. Mnozí, kteří se při provozování frašky byli velmi dobře bavili, čtouce to, zarazili se, a myslíce pak, že ten tomu musí rozumět, také na ni zanevřeli, ba pak se ani přiznat nechtěli, že se jim v ní mnohé velmi líbilo a že též pilně tleskali a vyvolávali. Když pak v osmi dnech Fidlovačka se opakovala, bylo divadlo skoro prázdné a potlesku jen poskrovnu.

Tyl měl v oumyslu Fidlovačku předělat; pravilť hned před provozením při ukázce z ní

ve Květech: „Okolnosti divadla našeho přinutily mě, že jsem při práci hrubě uchýliti se musel od plánu, dle něhož jsem z počátku byl pracoval. V podobě prvopůvodní okáže se snad „Fidlovačka“, až jestli tiskem světla Božího uvidí.“ Avšak ho neuviděla, jen písně, jmenovitě „Kde domov můj“ zůstaly nám po ní milou památkou.

Z překladů Tylových provozovaly se roku 1834 kromě „Pašerů“ též „Kašpar Turinský“ a „Dědičná smlouva“, pak „Václavík Outrata“, báchorka se zpěvy, jiż byl podle Lambertova „Fortunat's Abenteuer“ volně vzdělal a z ní ve Květech i ukázku podal.

Z povídek byly od Tyla toho roku ve Květech „Komedianti“ a „Svatba na Sioně“. Tyl psal velmi mnoho, povídky psával obyčejně po kusech do čísla, sazeči takořka pod ruku, čímž se nejednou stalo, že se mu mnohá povídka rozpředla víc, než jak byl na začátku zamýšlel, a někdy pak přinucen byl náhle ji ukončit a takměř useknouti. Tak se i dělo se „Svatbou na Sioně“; ku konci v poznamenání praví: „Začínaje „Svatbu na Sioně“ psáti, byl jsem úmyslu, vyobraziti v několika nedlouhých scenách smutný konec pověstného Tábority. Avšak píšícímu — an se řádky takořka za mokra již do knëhtiskárny odnášely — teprva se mi před očima osudná ona

doba rozprostřela v tak čarovábných barvách, že mi nebylo lze postupovati na počaté cestě krátké. Uzavřelť jsem některé z památných příběhů patnáctého století sesnovati tak, aby se nám věk tehdejší v díle větším, jakoby v zrcadle, stavěl na odiv. Takto zniknul dějepisný román „Roháč“, kteréhožto díla „Svatba na Sioně“ jenom co pouhý zlomek přijmouti prosím; zouplna se dílo pro rozsáhlost v časopis více vtěsnati nedá.“ — Román „Roháč“ zniknul ale jen v oumyslu jeho, k skutečnému sepsání to nepřišlo, ačkoliv plán měl již dosti rozmyšlený. Škoda, věčná škoda, že nebylo Tylovi dopřáno času a pohodlí, aby byl mohl mnohou ze svých povídek přepracovati a náležitě provésti! Měl to v úmyslu při vydávání sebraných spisů svých — ve vydávání tom ale, jak známo, daleko nepokročil.

Měl též rozepsáno nebo aspoň v hlavě zosnováno větší dílo pod názvem: „Noční potůlky po městech Pražských“, z něhož uveřejnil články: „Zastavenîčko u Černé branky“ (roku 1833), a roku 1834: „Půldvanáctá na Vyšehradě“ a „Knihař vlastenec“. K vydání celého díla, jak Tyl zamýšlel, to nepřišlo.

Již roku 1834 měl v úmyslu vydávati „Bibliotéku divadelních her“, v nížto dílem původní, dílem přeložené divadelní hry podávati zamýšlel.

Na ukázku podal několik výstupů z původní své truchlohry „Břeněk Švihovský". psané, jak v oznámení podotknul, již roku 1831. Též o hře: „Zapuzení Braniborů" se tu zmiňuje, psané roku 1833.

V čísle 27. Květů Českých vypsal cenu na povídky, kdež mezi jiným praví: „Abych i pp. spisovatelům vděk svůj a dobrou vůli objevil, s jakovými vždy práce jejich přijímám, v povědomost uvádím, že za dvě nejlepší povídky, kteréž mi až do posledního srpna zaslány budou — za první padesáte, za druhou pětmecítma zlatých Víd. čísla honoráru podati se uvoluji." Mnoho-li se jich sešlo, již se nepamatuji, to ale jisto, že v ustanoveném čísle (37.) začalo se Klicperovou povídkou „Věnceslava", následkem onoho vyzvání zaslanou, a té jen prozatím asi polovička. Nepochybně byla to tedy jediná k tomu účelu zaslaná.

Téhož roku (1834) navštívil Tyl rodiště své, a já tam jel s ním, abych se na tu staroslavnou Horu podíval. Z Hory vyšli jsme si (Tyl, Pohořelý, jenž právě co bohoslovec tam doma na prázdninách byl, a já) do Hradce Králové, při kteréžto příležitosti zašli jsme i do Bohdánče navštívit Langra. Byl právě na louce; hned se ale pro něho poslalo. Přišel bez kabátu, s čepičkou na hlavě, uprášen a opálen, a za roz-

mlouvání pravil: „Jak vidíte, nyní sedlačím, Musa odpočívá.“ Na domlouvání Tylovo, aby spisovatelskou dráhu, po níž tak skvěle kráčel, docela neopouštěl, odpověděl: „Člověk zde na venku docela zakrní; ostatně přičiním se, abych dokázal, že Muse i mezi řepou a brambory dařiti se může.“ Vypravoval pak, že v Bohdánči před nějakým časem několik českých divadelních představení uspořádal, mezi jiným též Klicperovu veselohru „Každý něco pro vlast“, načež doložil: „V té jsem hrál jednoho z učeníků, a abych to hodně přirozeně učinil, vystoupil jsem bez kabátu a bos.“

Roku 1835 v březnu byl v stavovském divadle německém provozován Ebertův „Čestmír“; i Tyl pak pokusil se o tu látku, docela samostatně, beze všeho následování oné německé hry. V jedenácti dnech byl „Čestmír“ hotov, a Tyl, napsav poslední slovo — ještě ho vidím — vyskočil, zatleskal rukama a radostí jako posedlý běhal a skákal po pokoji. Já ukončení opisoval takořka za mokra, a za půl hodiny na to nesl jsem „Čestmíra“ na rychlo sešitého k Štěpánkovi, a dne 23. dubna bylo několik scen z činohry té ve Květech uveřejněno s připojeným návěštím: že za příčinou snažení jeho (Tylova) o rozmnožení českého repertoiru slíbilo mu laskavé ře-

ditelství stavovského divadla hru ve prospěch jeho, a k tomu cíli že dne 3. května 1835 bude se jeho nejnovější drama „Čestmír“ provozovati. Tyl vystoupil co Čestmír. Nesměje co fourir hráti pod vlastním jmenem, vystupoval pak pod jmenem Skalný, dříve též pod jmenem Horník.

Co divadelní hru, zvláštně též pro domácí divadlo se hodící, podal ve Květech Deihardsteinovu veselohru, „Vdovec“, jižto byl hned roku 1832 přeložil.

Dne 23. prosince bylo provozováno Tylovo vzdělání Shakespearova „Krále Leara“.

Téhož roku podal dvě větší povídky: „Slečna Lichnická“ a „Procházky po vůkolí Pražském“, a kromě jiných četných článků i „Listy z kroniky Tyla Horníka“, maje v úmyslu celou historii českou projíti a v rouše zábavných povídek podati z ní pestrých, jarými barvami líčených obrazů. Počátek učiněn byl Čechem a Lechem; avšak, bohužel! zůstalo to při pouhém počátku! Proudem mnohostranného zaměstnání unášen, zapomněl na pokračování. Úvod k listům těm zní takto:

„Národe můj, tebe velebím,
Nebe tvoje i peklo tvé zpívám;
Skutky a pověsti tvoje ctím,
Jmeno po všech světa koncích vzývám!

Lide český! demantová dnů mých skálo,
Studně vzdechů mých a vřelých toužení,
V lůně tvém mládí moje kvetlo i zrálo,
V náruči tvé duch se mužně zplamení.
Přiviň mě k srdci, polib svatými ústy,
Odhal prsa krvavě zbodaná;
Pověz, kdy ti den svítal, kdy ležel pustý,
Pověz, kdy rakev byla chystaná?
Pouč dítě, aby hodnými slovy
Zapělo v novém věku i zpěv nový!

Rekové vzhůru — z temnosti neznámých hrobů,
Zatřeste krunýřem, i zazvučte meči!
Hlásati budu slavnou bojů vašich dobu,
Vaši pěknou o vítezný věnec péči;
Zalítne bázeň ubledlá z matných synů,
Páže se hotoví pro spásu svou k činu.

Procitněte děvy! — větrům zašeptejte,
Vlastí létajícím, zdobu české krásky;
Vy pak, naše dívky, na ty zvěsty dbejte,
Větry znaji, jež vás k vlasti poji, pásky;
Svaté jsou to zvěsty, mluví drahá máti,
Vděčná vlasti dcera bude se k ní znáti!

Hlavo moudrá, bez pomníku zpráchnivělá,
Bystrý vtipe, ruko uměle tvořící,
Vás vyhledám s pochodní smutně hořící,
Vás, drahé ostatky, slza smeje vřelá;
Skvoucí pak provodím vás před oči světu,
Korunou okrásím zasloužených květů.

Závisti, v hrob si ustel, ostrozubá,
Seschni, ousměchu jedem napájený,

Hnáty slož, pomluvo ještěrohubá —
Sloup váš v prachu se válí převrácený!
Dlouho ve tmách tlely našich pokladů krásy,
Ve tmách pachtil se rod s utajeným dechem;
Mění se doby! Synové k otcům se hlásí,
Slavno je státi mezi národy Čechem!“

Téhož roku učinil pozvání k předplacení na první svůj román z příběhů vlasteneckých, pod názvem: „Výhoň Dub“, jejž vydati hodlal ve dvou částech, první pod jmenem „Svátky na Vyšehradě“, druhou pod názvem „Polané v Praze“; avšak i tu zůstalo to při pouhém oumyslu. První část románu toho „Svátky na Vyšehradě“ sice vyšla, nikoli ale o sobě, nýbrž roku 1838 v druhém ročníku almanachu „Vesna“.

Velká část příspěvků ve Květech byla až posud od Tyla, zvláštně ale roku 1836 bylo toho zapotřebí. Staloť se nejednou, že bylo příspěvků jen poskrovnu anebo takových, které mnohé opravy požadovaly; bývaloť to tak někdy již i dříve, pravilť Tyl v posledním čísle roku 1835 v článku „Starý rok novému roku“ v prosbě své k novému roku mezi jiným i takto: „Redaktora naplň důvěrou; jesti to proň posilňující nápoj, když nadarmo na psacím stolku rukopisy hledá, a posléze si zasednuv, péra se chápe s povzdechem: „Snad přijde něco do čísla příštího!“

Dopoledne býval Tyl obyčejně v ouřadě, někdy i odpoledne, anebo si nějakou úřední práci domů brával. Večer, když jsme přišli domů (bydlelť jsem tehdáž s ním), on pak obyčejně v posteli čítal a já, když toho byla potřeba, někdy až pozdě do noci psal buď něco původního anebo něco překládaje. Někdy jsme některý článek překládali společně, kde on přestal, začal jsem já, a tak naopak. Tyl vstával obyčejně velmi časně, prohlédnul, co jsem byl napsal, psal pak, a někdy i časně odešel, nechav mi na stole cedulku, na níž stálo: „Napište původního článku ještě as na půl strany tištěné,“ nebo: „Přeložte, kde jsem přestal, ještě kus dále a doneste to do tiskárny;“ často i: „Dojděte k Šochovi a seberte nějakých drobností.“ Byla to kavárna „u tygra“, kdežto mnoho novin a časopisů bylo pohotově, a tam jsme chodívali na lov rozmanitých drobnůstek pro „Zrcadlo časův a ducha lidského,“ pro „Čas a duch lidský“ a pro „Denní kroniku“.

Povídku „Po pěti letech“ ve Květech 1836 vytištěnou později pod názvem „Pouť českých umělců“ rozšířil, avšak úplně nedokončil, aspoň se dokončení v jeho pozůstalosti nenalezlo. Vřele psány jsou toho roku jeho články: „Procházky po Čechách“, „Vlastenci“ a „Proč jsem Čechem?“

Též báseň „Zpěvcům“ nadepsaná, bez podpisu, jest od něho a zní:

„Aj, co mlčíte, ústa bázlivá,
Proč volně z prsou se nevine zpěv?
Proč v srdci trnoucím ustydá krev,
A harfa v prachu smutně doznívá?
Vymřely světy? — Zhynuli snové?
Opadal květ — a v duše pustinách
Se nezardívají růže nové,
Leč bejlí jen zrůstá v zříceninách?

Aj, my hrajeme —! — Hrajete, věru!
Což ale hra? — S hrou dítko umírá,
Hra outlé slabcův oudy vyžírá;
Nic hru, jinou si vyvolte měru!

Pryč harfu z rukou sebemilence,
Jenž světům hlásá, co jedl, co pil;
Tím-li kde zkvetou blahosti věnce,
Že ztrátu a žel vlastní objevil?
Rozbíte harfu duši bojácné,
Jež hvězdám mužně v tvář se nedívá,
O sobě oupí, a písně vzácné
Čechům na pospasy nezazpívá.

Zrak si, pěvče, protři, a kolem hleď,
Kde dobrému se hanebné zpírá;
Tuť bílé s černým, tu zlato a smeť —
Tu zpěvům platným říš se otvírá;
A slovem, jako bouře drtícím,
Tmavé hříšníka skrýše rozrývej,
Shnilými zatřes, „vstaňte!“ hřmi spícím,
A co velkého, ohnivě vzývej.

Ty, Pane! — věčné žádoucích světlo,
Z něhož věřícím blaho vychází,
Berlo poutníkův, jimž síla schází,
Ty otcovská zaslepenců metlo,
Pramene, z něhož světy se řinou,
Pramene, jímž hvězdy ve prach hynou:
Ty, Pane, zpěvci mysl vyjasni,
Pochybenství jiskru v prsou zhasni,
Ať zoufalými zpěv důvěrný hne,
A zrak se nadějně k dnům příštím pne!

Co outlá panna, co rek mládenec,
Když pro vlast zápasil o věnec;
Co všickni šlechetní pro svatý mrav
V boji podstoupili, ti vítězi:
To, zpěvče, nepochlebnou písní slav,
Tím poutej kouzelnými řetězy!

Do rukou, zpěvci, harfy posvátné,
Věk zhoubný zpěvy vaše nezchvatne!“

Dne 10. dubna 1836 měl v divadle příjem, k němuž uspořádal si dramatický a hudební quodlibet pod názvem: „Pro každého něco.“ Dávaly se tu mezi jiným též sceny ze Schillerova „Valdsteina“ a Shakespearova „Jindřicha“, a pak i dramatický žert v 1 jednání: „Jeden za všecky“, od Tyla sepsaný, dříve již na Kajetanském divadle provozovaný a pak i ve Květech vytištěný. Jest to hříčka, v níž osm osob vystoupí, jedna ale jen mluví, ostatní k slovu nepřipouštějíc. Jest to

též divadelní hra, kterážto snadně, bez velkých příprav dá se po domácku provozovati. Tyl hrál žvastavého Hynka. Taktéž dobře posloužiti může veselohra v jednom jednání: „Domácí rozepře“, jižto jsme pro Kajetanské divadlo nakvap společně přeložili a jižto pak Tyl po náležitém propilování ve Květech uveřejnil. Jsou v ní jen tři osoby.

Roku 1836 opět se ho zmocnila náklonnost k divadlu, opět se mu chtěl do náručí vrhnout, avšak opět v naději své byl trpce zklamán. Kapelní mistr Šrámek, Čech, nyní ve Freiburku, odváděje několik členů z Karlových Varů od Lutzovy společnosti do Pruského Slezska k společnosti, jejížto ředitelkou byla Fallerová, na Prokopovo nabídnutí vyzval i Tyla, aby k nim se připojil. Tyl, vzav u ouřadu na dovolenou, odebral se v měsíci září k nim a ve Svidnici vystoupil co baron Ringelstern v Bauernfeldově veselohře: „Bürgerlich und romantisch“ a — neobstál v pokusu tom. I musel se navrátit, nemaje na cestu víc, než tři neb čtyry tolary. Pověst „Vězeň v nové věži“ ve Květech musela na své ukončení počkat až po jeho návratu ze Slezska. — Co zpomínku na tuto cestu do Slezska napsal pak do Včely 1837, avšak úplně nedokončil „Slasti a strasti cestujícího Čecha“.

*

Dne 11. prosince 1836 byla jeho romantická činohra „Slepý mládenec“ ponejprv provozována.

Některé z divadelních her Tylových povstaly tak, že on, oblíbiv si nějaký název, potom teprv látku k němu hledal a vymýšlel. Tak to bylo i se „Slepým mládencem“, později se „Strakonickým dudákem“, s „Jiříkovým viděním“ a s některými jinými. Ostatně míval též v obyčeji psáti tu neb onu úlohu pro toho neb onoho člena divadla, jak to z mnohých jeho původních kusů patrno.

Ukončením roku 1836 ustoupil Tyl od redigování Květů a teprv až roku 1841 co redaktor opět se jich ujal. Mezi tím redigoval časopis ten pan Jaroslav Pospíšil.

Louče se Tyl s Květy mezi jiným praví: „Vy léta uplynulá, vy Květy — ty drahé čtenárstvo! — vy jste mě začátečníka viděli, an jsem slabý na veřejnou, skalnou, nebezpečnou dráhu vstoupil; vy jste můj neunavený zápas viděli — boj s dobou a potřebou; i toužení a snahu mou jste viděli, jakovéž nás všecky k jednomu cíli vodí, k národní osvětě: i kráčel jsem bez přetvářky před vámi, a srdce moje otevřeno bylo před očima veřejně, a sny moje obletovaly je, kývajíce na mimojdoucí, řkouce: „Vizte upřímného Čecha!“ I klesal jsem, i vzchopil jsem se opět —

a napořád před vámi; bez vás bylo mi světlo tmou, sladkost hořkostí a život neživotem... A nyní se mám s vámi rozloučiti? Loučení je smutná, bývá ale i potřebná věc... V dálce nyní teprva bez předsudku, bez předpojatosti budeme na sebe vzájemně zpomínati, pohlížeti, vady své (totiž moje) prominovati — a na *shledání* se těšiti."

Tyl začal potom psát do Včely, na Květy ale předce nezapomněl; jakž by byl také mohl? Bylť jejich tvůrce, jejich pěstitel, i podobalo se, jakoby se jim po něm stýskalo a jemu po nich, a protož kdykoliv od nich se odvrátil, vždy pak opět k nim se nachyloval. Již roku 1838 potkáváme se ve Květech opět s jeho jmenem („Pomněnky z Roztěže — „Zlatníkova milenka"), častěji ještě roku 1839 („Ženich na licho" — „Vychovanec pomsty" — „Běda lhářům"), též roku 1840 („České granáty", „Nevěsta z Hvězdy"), až pak roku 1841 opět se jich uchopil a takměř s obnovenou silou s nimi mužně ku předu kráčel.

Do almanachu „Vesna" přispěl do každého ročníku, a pokaždé práce jeho k ozdobě jí sloužila a takměř v popředí stála, čehož důkazem roku 1837 jeho „Alchemista", roku 1838 „Svátky na Vyšehradě" a roku 1839 *„Rozina*

Ruthardova", z kteréž povídky i výjev tu vyobrazen.

Po svém návratu ze Slezka ujal se Tyl též „Výboru divadelních her zahraničných", jehož další vycházení začalo váznouti. Z počátku zamýšlel z výboru toho udělat bibliotéku, v nížto by se divadelní hry přeložené i původní střídaly s povídkami, taktéž buď původními neb některými výbornými přeloženými; konečně jej ale přetvořil v „Českou Thalii", sbírku her divadelních, původních i přeložených. V prvním svazku Thalie, jenž vyšel v červnu 1837, obsaženy jsou „Jan Sachs" a „Nalezenec". Tuto veselohru „Nalezenec" sepsal Tyl dle myšlénky francouského vaudevillu „Gamin de Paris", tehdáž na divadlech velmi oblíbeného, a nazval ji zpočátku „Pražský uličník", kterýž název ale změnit se musel, načež veselohře dáno jmeno „Nalezenec". Tyl čtyraktový vaudeville ten tehdáž v ruce ani neměl, nýbrž viděl jej hráti co veselohru na divadle Pražském, a chopiv se myšlénky jeho, ostatně samostatně utvořil pěknou dvouaktovou veselohru, v nížto pak i sám co nalezenec vystoupil.

Thalie vyšlo pět svazků, v nichž od Tyla nalezají se, kromě tuto uvedených, též následující kusy: „Čestmír", „Pašerové" a „Matka a dcera."

Dne 2. února 1837 dáván byl k jeho prospěchu „Čech a Němec“, a na to: „Čtvero velikých plastických obrazů“ s básněmi od něho a od Rubeše. Tyl básně ty přednášel, a tu pak po každé jednotlivé části opona vzadu se vyhrnula, a tam objevil se obraz z herectva sestavený co illustrace k básni právě přednešené.

Když Tyl před objevením-se posledního obrazu („Muži ve cviku“) vystoupil, aby předchozí báseň přednesl, tu sotva že mluviti začal, opona se zdvihla, a obraz již tu; Tyl musel odstoupiti s nedomluvenou. Bylo prý již šest hodin odbilo a tu se prý muselo přestat a konec přiseknout, aby se nepřekročil čas, pro české hry přistřihnutý. Cosi podobného nebylo tehdáž nic nového, ačkoli se to jen zřídka kdy stávalo. Vidělo-li se při provozování, žeby se kus přes šestou o deset neb patnáct minut protáhl, vynechala se ta neb ona scena, jen aby se v pravý čas dohralo, anebo se tak kvapilo, osoby tak rychle na jeviště se posílaly, že z posledních scen jen samých začátků a pouze z poslední též konce obecenstvu se dostalo.

Téhož roku přeložil Tyl Nestroyovu frašku „Enšpigl“, kterážto se pak dne 21. ledna 1838 provozovala.

K benefici své (6. ledna 1839) vzdělal si Tyl Klicperova „Soběslava"; těžko bylo však takového velikána vtěsnati do času tak ouzce vyměřeného.

Z nových Tylových překladů se toho roku provozovaly: Kotzebuova „Panna jezerní" — „Matka a dcera" (dle Töpferovy veselohry „Die Zurücksetzung") a fraška dle Meisla „Dvěstěletý sen starého Pražana".

Když začalo proskakovati, že Stöger hodlá v Růžové ulici vystavěti české divadlo, pravil Tyl: „Radostné očekávání všech přátel naší dobré věci upnulo se živě na tuto novinku. Nebylo by také divu, kdyby kterýkoli Pražského divadla ředitel, třeba beze všeho soucitu vlasteneckého, jen z pouhé peněžité spekulací, již nyní bedlivější zřetel na divadlo *české* obrátil — to jediné by tragikomické zůstalo, kdyby nám *Němec* divadlo vystavěl."

Roku 1839 se Tyl oženil, načež panna Forchheimová na divadle pod jmenem paní Skalná vystupovala a posud vystupuje.

O masopustě roku 1840 bylo mezi našinci velmi živo; činily se přípravy k prvnímu tak zvanému českému bálu, aby se zanedbanému životu našemu trochu na nohy pomohlo. Bylo tu řečí, ousměšků a oušklebků, ba i osočování od

jisté strany, když se o tom zpráva po Praze roznesla. To byl již ten nejmenší ousměšek, když se řeklo, že každý, kdo tam bude chtít vejíti, dříve u dveří bude od výboru vyslýchán z Jungmannova slovníku. V čelo postavili se přední dilettanti Pražského divadla českého; ti ve spolku s mladšími spisovateli požádali o dovolení k uspořádání bálu společenského, za kterouž příčinou až i k nejvyššímu úřadu jíti se muselo. V čele stál Tyl. Dovolení se obdrželo, začalo se zváti. Návěští o hudební zkoušce k bálu tomu muselo být spolu i německé; taktéž i na vstupním lístku musel být překlad německý, dole aspoň malou literou připojený. Bál ten byl dne 5. února v sále konviktském národními barvami ozdobeném a skvěle osvětleném. Zach, navrátiv se z Paříže a právě v Praze meškaje, postavil se v čelo tancujících. „Hovor český, hovor nenucený, upřímný rozléhal se na všech koncích (němčina s frančinou jen jako host mezi dvornými a *tolerantními* hostiteli na krátce tu onde zazněla)," praví Tyl ve zprávě o bále tom, „a rozkoš byla poslechnouti spanilé tanečnice, jak bez upomínky, bez pobízení, ale také bez ostýchavosti k jazyku materskému se přihlašovaly ano i některého zapomnělce samy káraly!" — A to byl úkaz za tehdejšího času při podobných

zábavách v skutku neobyčejný, neslýchaný! — O půl noci roznášeli výborové českou tištěnou báseň, dámám ji podávajíce na památku plesu toho. Báseň ta byla od Tyla, a zněla takto:

„Jako v ranní zlatoskvělé záři
Krajina se leskne probuzená:
Tak i čarokrásou Vašich tváří
Země česká rdí se ozdobená!

Blahozvukem slova česká plynou,
Kdy se medová hnou ústa Vaše,
A kdy Češky k vlasti své se vinou,
Oslavuje se ta matka naše!

Nastaneť zas jaro v kraji českém!
Květy nadějné se rozvíjejí,
Vzešlé citů Vašich vroucím bleskem:
Vlast jest sluncem, Vy jste záře její!“

Na závěrek tančila se sousedská, znějící dle národních nápěvů. — Druhého dne bylo slyšet všeobecnou chválu o bále tom; posměváčkové umlkali. Roku 1841 byl společenský bál český ještě skvělejší, tenkrát na Žofínském, nebo jak se ještě říkávalo, na barvířském ostrově, a početoučastníků byl mnohem větší, nežli roku minulého, ba přihlašoval se i mnohý, který ještě lonského roku ousměšky z toho si tropil. A tak české bály každým rokem vždy větší a větší oblíbenosti docházely, ba staly se modou, a mnozí

si mnoho dávali záležet na tom, aby vstupního lístku se dopídili. Dámám se pokaždé co pomněnky dávaly skvostně vázané knížečky. Pomněnky na rok **1841** obsahovaly dvacet básniček od rozličných spisovatelů, z nichž Tylova zněla:

„Ranní páry, větrem hnané,
To jsou v mládí sladké touhy,
Vroucí vzdechy — kvítí plané,
Zlatí snové — omam pouhý!

Trudné světem putování,
Těžkáť hůl a cesty matné!
Nepadej však ve zoufání,
Ještě rostou léky platné.

Zdráv i blažen dojdeš cíle,
Netkne se tě zlost ni hana:
V tvé-li duši vlastimilé
Trůn si zvolí *česká panna!*“

Pomněnky na rok **1842** byla též knížečka podobných básniček, na rok **1843** sbírka básní od samých Čechoslovanek a na ostatní tři bály vždy vlastenecká povídka, obrázek ze života od Tyla, a sice: roku **1844** „Sestry“ s podobiznou J. V. arciknížete Štěpána, roku **1845** „Marie“ s podobiznou Karla IV. a roku **1846** „Hra z ochoty“ s podobiznou královny Elišky. Bály ty byly všecky na Žofíně, kromě bálu roku **1842**, k ně-

muž zvolen sál v domě Stögrově. Roku 1847 dávaly se o masopustě místo bálu dvě besedy; čeho se chtělo českými bály docíliti, již se docílilo: mateřský jazyk náš nebyl ve veřejném společenském životě více opovrženou Popelkou, ve všech podobných zábavách se hovor český již ozýval, ba často i převládal. K tomu byly též české besedy pilně nápomocny.

Prvních šest besed bylo uspořádáno v lázni Svatováclavské roku 1841 v měsíci květnu a září. V čele stál opět Tyl. Tu se tančilo, zpívalo, deklamovalo, čtlo a koncertovalo; hovor byl veskrz český. Byly to roztomilé zábavy!

Ve sbírce básní a článků prósou psaných, kterážto uspořádána od Tyla vyšla roku 1842 pod názvem „České besedy“, podal Tyl místo předmluvy patero dopisů dvou milenců. V jednom z nich vypravuje Stanislav o besedě v lázních Svatováclavských, jižto byl ponejprv navštívil, takto: „... Bylo osm hodin, nežli jsme z domu se vypravili, a když jsme vešli z libovonných sadů nahoru do pokojů, hemžilo se již před námi hostů, že jsme je přehlednouti nemohli. A jakých hostů! Srdce mé naplnilo se hned sladkým tušením. Já znám také tak zvané „*reunie*“, ale jakýž rozdíl mezi těmito a — besedou, která se nyní předemnou otvírala! Jako svodné víly,

jako dovádivé rusalky — podoby řeckých milostenek míhaly se předemnou, míhaly se při hudbě nejrozkošnější, při sladkém hlaholu jazyka českého. Ucho se nemohlo napojiti — oko nemohlo postihnouti té krásné směsice větrem se vlnícího kvítí na té nejpůvabnější lučině království českého. Byloť viděti, že je pozorliví, spanilomyslní zahradníci byli vypěstovali. Ta elegancí — a spolu ta lahodná nenucenost, ta domácnost — v okamžení zrostla z mého tušení *blažená jistota.* — Kolem sálu byly se usadily starší paničky, ctihodné matky, a dle hovoru společného nebyl bysi poznal, kdo je vzácná měšťanka, kdo bohatá, kdo chudá, kdo choť umělcova, kdo vyššíhoouředníka. Avšak nejen u paniček, i u přítomných mužů bylo viděti, že je veškeren stavu rozdíl zapomenut. A jací to mužové! Řada našich spisovatelů, od nejstarších pěstitelů bujného děcka naší literatury až k nejmladšímu pěvci, jehožto lyrické výjevy snad ve „Květech“ nebo ve „Včele“ místečka nalezají — doktoři, professoři, umělci, ouředníci všeho druhu, rázní měšťané — a pak ta naše statná, naděje plná, jazyk svůj milující a o závod tancující mládež! — Bože! jak se to všecko změnilo! Kdožby si byl ještě za časů našich študií na něco podobného pomyslil! . . . Já ve-

lebil šťastnou myšlénku, kteráž podnikatele k tomu navedla, s národností naší takovýmto nevinným, spolu ušlechtilým způsobem veřejně vystoupiti a jazyk náš z tiché domácnosti v pohyblivý život salónů uvesti. Že byla šťastná i *včasná* tato myšlénka, dokázalo se tím, že tolik volného místa v srdcích Pražanů nalezla, že se staly české besedy vzorem společenského vyražení, výměnou ušlechtilých myslének, a spojištěm tolikých spanilých duší. kteréž k drahé vlasti a sladkému jejímu jazyku se přihlašují. ... Bylo po rejdivém kvapíku a u prostřed sálu začaly se dvojí, trojí řadou do půl kola stavěti sesle. Brzo seděly na nich dámy, jako pestrý věnec. a za nimi nastavili se pánové. Co to? Pěkný odpočinek, důstojný české besedy! Hodinka, obětována zpěvu a deklamacím. — Asi dvanácte oudů Žofínské akademie zpívalo několik sborů. Jak jsem té pochoutky Praze záviděl! Na to přednášela jedna z přítomných vlastenek báseň, opěvující „největší chloubu české děvy“ (od J. Kolára). Bylo to ponejprv, co jsem dívku při takovéto příležitosti deklamovati slyšel .... K závěrku přednášel jeden z podnikatelů besed (byl to Tyl sám) Rubešovo „Jindy a Nyní“ — se zvláštním začátkem a koncem. Propraviv se totiž po malém úvodu labyrintem Rubešových obrazů z minulých a ny-

nějších věků, kteréž mezi posluchači nejkrásnější rozmar vzbudily, konečně těmito slovy přednášení své uzavřel:

„Toto všecko Rubeš praví —
Ze slov jeho vysvítá,
Že jen čtverák *Jindy* slaví,
A to *Nyní* zamítá.

Tehdáž ale špatně měřil,
Z našinců mu nikdo neuvěřil.
Jindy! — Ty můj Bože, ano,
Mnoho bylo, co teď není;
Teď je však zas uchystáno,
Co se nad celinké Jindy cení.

Řekněte mi ku příkladu,
Nemajíce při tom žádné ohledy,
Jaké byly jindy bály,
Jaké byly *besedy*?
Zda-liž před sto, padesáti lety
Řekli Češi: „Sestry, bratří!
Sejděme se, promluvíme,
Zasmějem se, zatančíme,
Jako pravým Čechům patří!“
O tom ještě ani zmínky nebylo;
A hle, nyní se to změnilo!

Hrdě hledím kolem sebe
V krásné kolo panen, paní,
Jak bych hleděl v české nebe!
Za nimi se staví řady
Mužů, statných mládenců,
Věrných, pravých vlastenců;

Všechny jeden jazyk pojí,
Všechny jedna mysl kojí.
Věrně tedy setrvejme,
Skalopevnou víru mějme
V lásku svoji k národu!
Nehleďme si uštěpáčků,
Křiklavých a drzích ptáčků,
Již nám přejí nehodu;
Člověk ve své slepé zlosti
Rouhá se i ruce boží,
Hříšně laje na svatosti —
A my jsme jen slabí lidé!
Nechte jen — ten houfek havranů,
Sami umlknou a oněmí;
Což jim také zbyde?
Na nás oko jiné hledí,
Oko Pána, kterýž nad Dunajem sedí,
Jehož trůn se leskne šperkem Slovanů!
On je berla, on je naše stráž,
On je milující otec náš!
Jindy dosti špatně Čech tu stál;
Nyní se mu cesta k slávě stele;
Modleme se tedy z duše celé,
Aby Františkův rod věčně stál!“

V hlučném souzvuku zazněla po těchto slovech hudba s nápěvem „Bože, zachovej nám krále!“ a v bouřlivém pohnutí zazvučeli do toho radostní hlasové rozčilených Čechů. Nejvážnějším mužům zaskvěla se v očích slza; já pak musel ven — ven ze šumného davu, aby mi srdce ne-

puklo. Té rozkoše nebyl jsem ještě okusil — té jsem se nenadál — o té jsem ani nesnil.“

Ano, v skutku, byly to roztomilé, přeutěšené zábavy! A čím dále se v nich pokračovalo, tím větší a slavnější pověsti nabývaly, a tu mnozí z domácích i cizích umělců ochotně a s potěšením se propůjčovali, aby uměním svým přispěli k rozmnožení ušlechtilé té zábavy.

Ze Svatováclavských lázní přestěhovaly se pak besedy české do sálu na ostrově Žofínském. Hlavním původcem, jak již podotknuto, a hlavním jich pěstitelem, aspoň na začátku byl Tyl. Taktéž hlavním původcem byl později merend, besed to kostumových, z nichžto první byla u „Doušů“ na Svatováclavském náměstí v sále tanečního mistra Linka. Tu pak i večery o sv. Sylvestru slavívaly se přátelskou besedou na způsob český, a nikdo víc se neopovážil pohrdavě se ušklebovati, že řeč česká nehodí se do veřejných, salónních společností. A za příkladem Prahy dávaly i na venku české bály a české besedy... České? v Čechách? což to něco neobyčejného? Tehdáž to bylo v skutku něco neobyčejného! A nový ruch, nový život jevil se po vlasti, národním uvědoměním, národní hrdostí rozjařovala se srdce, chmury zakrnělosti a předsudku se rozptylovaly, nastávala doba nová, doba jasnější.

Ku konci roku **1839** pozvav k sobě knihtiskař a písmolijec Spurný několik spisovatelů českých, projevil jim, že by rád vydával něco českého na způsob časopisu, při čemž že se i spokojí, kdyby při tom neměl nic víc, než obyčejný užitek knihtiskařský. Bylo nás osm nebo deset. Po krátkém rozhovoru uzavřeno, aby vydával se spis svazkový v lhůtách neurčitých, obsahu rozmanitého, a všickni přítomní se zavázali, že přispívati budou. Na Amerlingův návrh byl pak za redaktora spisu toho zvolen Tyl jednohlasně; pouze jeden hlas se ozval, že prý na to ještě dost času, avšak také pak přivolil. Tak povstal „Vlastimil", přítel osvěty a zábavy, jehož první číslo vyšlo na začátku roku **1840** a jejž Tyl redigoval až do roku **1842**, načež vyšly ještě tři svazky, jejichž pořadatelem byl Karel Štorch.

Tyl byl již roku **1840** spisovatel velmi oblíbený a pro své zásluhy jmenovitě o belletristiku českou velmi ctěný. Zvláštním ušlechtilým důkazem úcty a uznání překvapen a potěšen byl z Vídně, odkudž mu horliví tam bydlící Čechoslované darem poslali zlatý prsten, představující lípovou ratolest se čtyrmi granáty (obraz to čtyr národů československých: Čechů, Moravanů, Slováků a Slezanů) a s diamantem, na znamení společné národní slovesnosti.

Dne 8. listopadu 1840 byl ponejprv provozován Tylův překlad Raupachovy romantické činohry „Robert ďábel“, jižto pak vydal co povídku, avšak tak, aby i k provozování na divadle zřídit se mohla.

Roku 1840 chopil se Tyl s obnovenou horlivostí Květů co redaktor a zvláštní činností co journalista vynikal. Zajímavá povídka jeho „Kutnohorský dekret“ táhla se po celý rok. V ročníku tom, kromě jiných četných článků, jsou od něho též „Trusky od F. Vladiboje Ostrého“, kteréž v mnohých číslech se nalezají. Staloť se nejednou, že ten neb onen článek, ba i některou povídku svou uveřejnil pod jmenem smyšleným, přijatým.

Toho roku počal vycházeti „Paleček, milovník žertu a pravdy“. I tu byl Tyl radou a přispěním ochotně nápomocen, jakož to vždy činíval, když se o nějaké nové podniknutí v literatuře jednalo. Úvodní článek v prvním svazečku jest od něho, a taktéž článek „Několik listů z mé staré tobolky“ ve svazečku pátém.

Téhož roku zamýšlel vydati „Dramatický almanach“, kterýžby vedle dramatických prací, novel z umělecého, hereckého života, životopisů a charakteristik znamenitých herců, deklamovánek, zlomků o divadle vůbec a j. obsahoval i nějaké příspěvky k budoucí historii divadla našeho, Učinil

pozvání o příspěvky; tuším ale, že se mnoho nezaslalo nebo docela nic, a tak to opět při dobré vůli zůstalo.

Divadla si vždy hleděl s obyčejnou náklonností, ochotně jsa radou neb i skutkem nápomocen, když kde o zřízení a udržení ochotnického divadla se jednalo. Tak ku př. roku 1839 vystavili si ochotníci divadlo v podhradí Vyšehradském, nechtělo se jim však dařiti — dílem pro nedostatečnost členů, dílem i z jiných příčin. Uslyšev o tom Tyl, hned se nabídl, že s přátely svými společnost doplní a o řádné představení se postará. Později též v Zbraslavi uspořádal několik představení. Taktéž milým a vítaným hostem byl v Nymburce (1841), kamžto pak příteli, tamní ochotnické divadlo řídícímu, mezi jiným psal: „S potěšením zpomínám na večer, kdežto se „Nalezenec“ a „Obě šelmy“ provozovaly! S potěšením na Vaši posvícenskou neděli a pondělí, kdežto se „Žebrák“ a „Hastroš“, „Dobré jitro“ a „Tři otcové najednou“ hráli — a kdežto jsme pak v přátelské nenucené besedě několik sladkých hodin ztrávili, rozmlouvajíce, zpívajíce, ano i tancujíce! Učiňte co nejuctivější poklonu všem spanilomyslným vlastenkám — a pozdravujte co nejsrdečněji všechny ochotné, horlivé vlastence, kteří Vás při tak obtížném

podnikání zdárně podporovali!... Přál bych si, abych mohl jednou celé Čechy projíti a *lid náš v divadle pozorovati* — to jest: v divadle uspořádaném, jakž já si je myslím. Zpytavým okem hleděl bych ve tvář pojímavého zástupu a zaplesal, vida, jak jím slova ctnosti, vlasteneckého zápalu, lásky k jazyku co elektrické jiskry proletují, jím pohybují a jako zlatá úrodná zrna v *život s ním přecházejí*. Vždyť víte již ode dávna, že mám *svědomitě*, *umělecky* a *mravně* řízené divadlo za lepší školu národní nežli hromadu pěkně psaných kněh a sáhodlouhé řečnění. Divadlo je život a jde zase do života — ale arci, jak jsem řekl: divadlo, jak bych já je míti chtěl! Podívejte se, jak jsem si opět na svého zamilovaného koníčka usedl!"

O Máchovi, roku 1836 nemilosrdnou smrtí nám odňatém, pronesl Tyl v článku „Ještě něco k povšimnutí“ v dubnu 1841 následující slova: „Snad žádný spisovatel český nepodal u svém dosti krátkém působení na poli literárním tak nekonečnou nit k upřádání úsudků, co noc a den proti sobě stojících — jako *Mácha*. S ostrou i tupou zbraní postavili se proti němu nepřátelé, povykujíce, aby po všech končinách slyšeti bylo, že jest od kritiky do klatby dán! — A přátelé se horšili. Což měli také dělati? Brániti jej?

K tomu byl on sám schopný dost — — a nejlepší obranou jeho bylby nový plod ducha jeho býval. Tu odešel k otcům — a oni truchlíce, udělali několik básní, a bylo na čas dobře. Pak se mluvilo o *sebrání a vydání prací jeho*, a uskutečnění pověsti této nebyloby věru nic jiného bývalo, nežli nejpěknější pomník mezi hroby vlasteneckých geniů — nežli slušná oběť přátelství a vlastenecké horlivosti. Avšak zůstalo jen při řeči. Nevím proč, ale nedivím se tomu. Mluviloť se již o jiných věcech, a zůstalo jen při řeči. Budete-li chtít někdo po desíti letech Máchu seznati, budete museti v zaprášených časopisech hrabati a tam jednotlivá zlatá zrnka bohatého ducha jeho vybírati. Neboť nevyskytá-li se již teď mezi námi mnohý zdárný vlasti syn, kterýž stejným krokem za Máchou v literárním účinkování jeho kráčeti ještě nemohl, a nyní o básníku „Maje“ nic jiného neví, nežli snad že mladistvý zemřel, a že mu teď ještě pokoje nedají? Nemohlby se tedy posléz těmto, i nám všem, nějaký svazeček sebraných plodů jeho do rukou podati? Není-liž tu nikdo, jenžby tuto práci na sebe vzal? jenžby náklad na vydání vedl? . . . U všech jiných národů byliby tuto svatou povinnost již dávno vykonali; jedině my musíme hezky dlouho rozvažovati, až všechen

interes i s interesenty zahyne.“ — A hlas jeho zůstal hlasem volajícího na poušti; spisy Máchovy posud nejsou vydány — začalo se, avšak zůstalo jen při začátku. Nyní předc konečně vyplní se touha přátel a ctitelů Máchových; vyjdouť spisy jeho péčí a nákladem vydavatelů spisů Tylových knĕhkupectví „Kober a Markgraf“, a to ouplně, ve vydání pěkném.

Pro divadlo přeložil Tyl (1841) činohru od Gutzkova „Werner“ a nazval ji „Srdce a svět“; překlad to, jakož vůbec překlady jeho, plynností a jasností vynikající.

Rok 1842 ukázal se pro divadlo české příznivým; přestěhovaloť se do domu Stögrova, v Růžové ulici nově vystaveném. Tylovi nabídnuto regisseurství. Aniž se toho nadál, byl za tou příčinou k Stögrovi pozván; pln blahých nadějí tam pospíchal a nabídnutí přijal. České, jakési samostatnosti požívající divadlo a on v čele! Toť jedno z nejvřelejších přání jeho vyplněno! Radostně uchopil se příprav, růžovými barvami líče si budoucnost a rozkvět národního divadla našeho. Radost jeho však brzy trpkosti zakusila. — Dosavádní pořadatel českých her na stavovském divadle, kterýžto Tylovi vůbec jaksi nepřál, snad za soka divadelní slávy své jej považujíc, domníval se, že jakýmsi ouskokem připravil jej

o ředitelství českých her v novém divadle, a zanevřel na něho. Následky zanevření toho brzo se jevily. Tyl napsal proslov k otevření nového divadla; proslov byl ale takměř na poslední chvíli zapovězen. Byla v něm zmínka o mladých nadějích nového divadla, a ty *mladé* naděje došly prý takového výkladu, jakoby to prý byly sestřenice rozkřičené tehdáž mladé Italie a mladého Německa. — Nebylo tedy jiné pomoci, muselo se začít bez proslovu, a Tylovi pak co fourirovi i zakázáno, býti regisseurem; na jeho místo musel postaven být jiný, a od ředitele zvolen k tomu Kolár. Tyl zůstal však při ředitelství, býval i při zkouškách, a když pak regisseurství nového divadla (německého i českého) nastoupil Just, byl opět Tyl pořadatelem her českých.

Hrát se začalo o sv. Václavě (1842). Byl to utěšený večer — večer plný nejkrásnějších nadějí! Provozovala se Svobodova veselohra „Škreta“, divadlo jakby nabil. Před veselohrou zazněla ouvertura od Jana Škroupa, do nížto tklivé nápěvy písní „Kde domov můj“ a „Za dnů mladosti“ pěkně byly vpleteny; též po prvním a druhém jednání byly ouvertury, z nichž naše národní písně zaznívaly, a četné obecenstvo vřelým roznícenim naplňovaly. Druhého dne na to dávala se zpěvohra „Nápoj lásky“, začátek

o půl sedmé, a tak to šlo dále, hrálo se v témdni několikrát a zpěvohra se utěšeně zmáhala.

Kdo by si byl tehdáž o sv. Václavě pomyslil, že za dvě léta na to všecky ty krásné naděje budou zmařeny, že budeme opět tam, kde jsme byli, opět v stavovském německém divadle — v podruží!

Zpočátku se hry české v Růžové ulici dařily, pak to ale začalo ochabovati, a když pak „Zauberschleier“ a po něm „Wastl“ s amazonkami se tam roztahovati začali, musely české hry ustupovati, a již roku 1844, ještě před sv. Janem, opět v stavovském divadle česky se hrálo, načež o sv. Václavě se tam české hry opět na dobro usadily. Divadlo v Růžové ulici konečně vůbec docela zaniklo; stálo trochu stranou a, což snad hlavní vadou, byl k němu těsný přístup ouzkými uličkami. Nyní jest tam zástavna.

Jsa pořadatelem českých her v Růžové ulici, strávil Tyl mnoho času opravováním a upravováním nových kusů, větším dílem překladů, velkou péči maje o správnost a plynnost jejich. K poslednímu večeru roku 1842 vzdělal maškarní hru dle Gerle „Noc před novým rokem“, po nižto následoval epilog s dvěma skupeními od Fr. Rubeše, pod názvem „Starý a nový rok“. Roku 1843 napsal činohru „Brunsvík“, přeložil „Čarovný závoj“ a vzdělal dle Klicpery a Tolda

frašku: „Ženy a muži v rozbroji“. Květy redigoval až do čísla 36, a ku konci roku opět k nim se přichýlil.

Roku 1844 vyšel jeho dvousvazkový román „Poslední Čech“, za nějžto mu pak přiřknuta byla jedna z praemií, od matice za dobré české spisy ustanovená. — Na vybídnutí přátel a ctitelů svých a podporou pp. Kazdy a Nevole začal téhož roku „Sebrané spisy“ své vydávati; desátým svazkem však opět zanikly. — Po vyjítí „Posledního Čecha“ (1845) navštívil Čelakovský Prahu, jsa toho času učitelem jazyků slovanských ve Vratislavi. Umluvila se společná vycházka do Kunratic k přátelské zábavě. Tyl přišel trochu později. Když přicházel, pravil jeden z přátel již shromážděných: „Hle, tu přichází poslední Čech!“ — „Nikoli poslední“, řekl Čelakovský, jda mu v oustrety, „tu přichází *první* Čech!“ Přitom mu srdečně ruku stisknul, a staré nepřátelství bylo pohrobeno.

Roku 1845 napsal Tyl do Květů mezi jiným povídky: „Český jazyk — moje škoda“ a „Ptáčníkova dceruška“ (při této se podepsal: Marie Olivová), pak obšírný článek o cestujících společnostech hereckých. Ku konci srpna téhož roku vyjel si Tyl s několika přátely z Prahy do Sušice. „Jeli jsme,“ vypravuje vřelý přítel jeho, Dr. Gabriel, „přes Zbraslav a Dobříš do Obořiště,

odtud jsme cestovali přes starý hrad Kamejk na Orlík, tam jsme byli dva dni, navštívili jsme mezi tím Zvikov a odebrali se na to z Orlíka přes Čimelici na Strakonice, pak Střelu, Horažďovice a do Rábí. Na Rábí si Tyl všelicos poznamenával a prohodil něco o románu, který bude na Rábí jednati. Dne 4. září hráli jsme „Paní Marjánka“ v Sušici; Tyl hrál Sekáčka. Týden na to se hrála „Paní Marjánka“ dva dni po sobě v Klatovech, kamž jsme byli pozváni. Tehdáž jsem byl úplných čtrnáct dní každodenním společníkem Tylovým. Byl po ten celý čas jako pravý veselý študent na feriích. *Škoda té dobré duše!* P. Šmidinger byl toho času naším polním páterem, Vochoč maršálem, Kaška paterfamilias.“ — Na podzim hrál Tyl s manželkou svou a s p. Kaškou několikrát v Kutné Hoře na tamním ochotnickém divadle. — K almanachu „Horník“ 1845 přispěl Tyl deklamovánkou „Srdce vlastencovo“. Téhož roku napsal Havlíček o „Posledním Čechu“ velmi ostrou a co do formy i velmi příkrou kritiku a uveřejnil ji ve „Včele“. Tyl takovou příkrostí nemálo popuzen odpověděl, čímž Havlíčka rozdráždil k odpovědi ještě nešetrnější. Tyla, jenž vědom si byl šlechetného snažení, velice to zarmoutilo. Roztoužil se po venkově, tam usaditi se hodlaje, a nějaký čas i skutečně v rodišti svém meškal.

Opět a to docela odstoupil od redigování Květů a začal roku 1846 vydávati spis svazečkový, prostonárodně psaný, totiž „Pražského Posla“, obsahu užitečného i kratochvílného čtení pro lid jazyka českého, čímž opět velké obliby. a to vším právem si získal. Jest to spis, který v skutku za vzor prostonárodního spisovatelství se může považovati. Roku 1846 vyšlo „Posla“ šest svazků a roku 1847 též tolik. Roku 1848 vydával jej co časopis po arších v neurčitých lhůtách. Takto vyšlo „Pražského Posla, čtení pro lid jazyka českého“ 52 čísel. Opět ve svazcích začal jej vydávati roku 1851, načež „Posel“ po jeho odchodu z Prahy do jiných rukou přišel a brzo i zaniknul.

Roku 1846 nastoupil Hoffmann ředitelství Pražského divadla. Odhodlal se pro české hry držeti zvláštního dramaturga a zvolil pro úřad ten Tyla. Tu byl Tyl opět v živlu, jejž tak náruživě miloval, a s veškerou horlivostí svou se mu oddal. Napsal předehru k početí her českých za ředitelství Hoffmannova pod názvem: „Zaslíbení.“ Též k poslednímu českému představení za ředitelství Stögrova byl napsal epilog na rozloučenou. Smlouvou s novým ředitelem byl co dramaturg zavázán, ročně dva původní kusy a několik překladů zhotoviti. I psal pilně. Jeho činohra „Paličova dcera“ a fraška „Strakonický

dudák“ velmi se líbily. A později pak k mnohým příležitostem a slavnostem napsal proslovy, předehry, jako jsou ku př.: „Matka Sláva“ — „Slovenská lípa“ — scenický proslov k slavnosti smíření a spřátelení Němců a Čechů, v němž Němci a Čechové, každý ve svém jazyku mluví — proslov k představení pro Chrudimské pohořelce atd. Vždy hotov byl napsati a na divadlo uvesti kus, času právě přiměřený. Tak povstaly divadelní hry: Krvavý soud — Jan Hus — Krvavý křest — Žižka. — **Roku 1847** vydal Tyl svou činohru „Paličova dcera“ a věnoval ji dr. Gabrielovi s následujícím přípisem:

„Rolník sváže klasy zrnúplné,
Pastýř spoutá ovce bělovlné,
Lovec stíhá stopu plaché laně,
Jiný jinák přátelství se klaně
Ku povděku na oltář mu vloží,
Jak co uděluje ruka boží.

Chudý pěvec pěje tiché písně,
Chce-li pozbyt vděku sladké tísně.
Takž i já Ti na uznání zjevné
Za Tvé přihlášení k věci krevné —
Na památku utěšené chvíle,
Když jsme tropíc mužnou hru a spíle
V službě Muzy chutě hodovali,
Otčinu Tvou křížem probíhali:
Klada na srdce Ti toto kvítko —
Přijmy je co láskychtivé dítko!

Dokud Votava ty luhy kojí,
Dokud Svatobora týmě stojí,
Hrdého těch lesních vrchů vládce:
Jsou ty chvíle u mne ve památce!
Uchovejž je také v mysli jemné,
Dokud neklesne vše v lůno temné,
Co nás v lokte rozkoši kdy jalo,
Co i na Tvých horách slasti dalo.
Nejmenuji nic, však srdce hbito
Poví ti, co v slovech mých je skryto!"

Ve Květech napsal Tyl téhož roku článek o své návštěvě rodiny Nerudovy v Brně roku 1844, jakož i dva jiné články, z nichž jeden věnoval památce Šeb. Hněvkovského („Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha") a druhý památce J. Chmely a Jaroslava Langra („Moje poslední procházka s dvěma — umrlýma").

Za „Strakonického dudáka" dostalo se mu zvláštní pocty. Na nový rok 1848 po prvním představení jeho původní činohry „Bankrotář a kramářka" několik rodáků z Prachenského kraje uspořádalo ke cti Jos. Kaj. Tyla hostinu, při nížto mu pan dr. Josef Ambrož Gabriel s vřelými a srdečnými slovy odevzdal „od Prachenských jeho ctitelů" na důkaz úcty a vděčnosti za kus „Strakonický dudák" a na důkaz uznání velkých jeho vlasteneckých zásluh drahocenný zlatý prsten, na němž lyra vyryta s památním nápisem. Při hostině pak se zpívala a ve

zvláštních výtiscích rozdávala následující od dra. Gabriela složená píseň:

„V hluboké zasuté báni
Spalo zlato — jazyk český;
Ty's co horník brzy sstoupil
Těžit zlata živé blesky.

Teď již vyšed z temna dolu,
Neseš zlato svatých citů,
A je v květném rouchu sdílíš
Milým duším v nuzném bytu.

A těch duší srdce dobré
Jako moře se zvlňuje,
Ty nejdražší perly lásky,
Krev živoucí, vyhazuje.

Z perel těch Ti perlu vděku
Posel Prachenský přináší
Na důkaz, žes těm rodákům
Horník z horníků nejdražší."

Roku 1848 byl Tyl v okrsku Unhoštském zvolen do říšského sněmu. U Svornosti byl setníkem. Roku 1849 začal Tyl vydávati u synů Bohumila Haase „Sedlské noviny," jichž co nejvřeleji sobě hleděl. První číslo vyšlo dne 1. dubna, poslední (39.) dne 30. června. Odběratelů bylo sice dost (přes půldruhého tisíce), měla se ale složit předepsaná kauce, a k tomu se nakladatelé nemohli odhodlati. S těžkým srdcem rozloučil se Tyl s novinami těmi. — Téhož leta začalo se hráti v areně. První představení bylo české. Tyl napsal

proslov, načež ponejprv provozovala se jeho kouzelná, pro arenu napsaná fraška „Jiříkovo vidění“, kterážto velmi se líbila a několikrát se opakovala.

Nastala pak doba pro Tyla velmi trpká. Roku 1850 a 1851 zpříčili se proti němu hlasové a v divadelních zprávách si na něho co na dramaturga s velikou jízlivostí vyjížděli, a to bez přestání, že to bylo pak již až hnusno čísti. Blátem po něm házet, takořka odkopovat jej co nějakého vetřelce — to bylo tehdáž takměř na denním pořádku. Jednalo se tu beze všeho ohledu, jakoby jen jakési osobní nenasytné zášti se holdovalo — tak se aspoň podobalo. Ubohý Tyl, jenž byl všecko své snažení věnoval vlasti a tak mnoho přispěl k povzbuzení národnosti a k zvelebení jazyka mateřského, tak trpké odměny se dočkal! Jednou se ozval, uváděje, že se mu křivda děje, že se ospravedlní, až okolnosti to budou dovolovati, a více pak neodpověděl. On byl ovšem dramaturg, nikoliv ale při řízení divadla úplně samostatný, tu i jiné hlasy a jiné okolnosti rozhodovaly. Nebylť rovněž tak samostatný (zvláště v dobách pozdějších), jako divadlo nebylo samostatné.

Ku konci roku 1851 ředitel Hoffmann, když mu stavové přestali platit podporu, rozpustil českou společnost a s ní i Tyla propustil. Co měl Tyl počít? Jmeno jeho zneuctěno jizlivými

nájezdy . . . . i ustanovil se na tom, že zřídí divadelní společnost a s tou že po Čechách bude cestovati. To byla již dávno oblíbená myšlénka jeho, od takovéto společnosti mnoho si pro národnost sliboval. — Přidruživ k sobě několik členů od Pražského divadla právě propuštěných, spojil se s ředitelem Kulasem a začal česky hráti v Hradci Jindřichově. Později smluvil se s ředitelem Zöllnerem a společnost jeho v českou proměniv, velmi ji zvelebil. Pilně dbal na řádnou souhru a na čistotu a správnost řeči; společnost jeho také všady zasloužené pochvaly docházela. Že se mu vždy skvěle nedařilo, toho důkazem jest list co snímek k tomuto svazku přiložený, zaslaný z Vodňan p. Kobrovi, kterýž se byl uvolil, že v Sebraných spisech jeho pokračovati bude. Avšak k tomu nepřišlo; Tyl byl divadlem tak velice zaměstnán, že mu nebylo možno i jinak se zaměstnávati. Vybídnut, aby něčím přispěl do „Bibliotheky českých románů“, přislíbil s velikou ochotností, že co nejdříve to učiní, a podotknul v listu mně psaném, „že ho velice těší, že se na něho přede také zpomnělo!“ Ani tu však nemohl slibu svému dostáti.

Několikrát se ucházel o dovolení pro svou osobu k řízení divadelní české společnosti, vždy ale nadarmo. I putoval od města k městu, všady

krajanům milé zábavy poskytujíc, až konečně roku 1856 se společností svou přišel do Plzně a zde ztrmácené kosti své složil.

O jeho smrti a posledním čase života jeho dostal jsem obšírnou zprávu.

Již v lednu roku 1856, meškaje tehdáž v Třeboni, začal postonávati. V Budějovicích, kamž potom se společností se odebral, hrál několikráte, a konečně vystoupil v úloze chudého kejklíře — byla to poslední jeho úloha! Zůstal pak již churav a chvílemi poléhal. Nikdo tenkráte netušil, že nemoc ta bude smrtící, avšak Tyl, zdá se, že měl jakousi předtuchu. Mluvívaltě přečasto o trapné nemoci a smrti Jindřicha Heine, dokládaje: „Heine mi pořád na mysli tane, i zdá se mi, že budu míti podobnou nemoc, podobný konec, já to tuším!“ Když ulehl, bavíval se hrou v karty, často však karty odhodil a svíjel se bolestí na lůžku, ačkoli se dosti přemáhal. Ani lékaři tenkráte netušili, že je tak blízký konci svému. Z Budějovic byl nemocen se společností odvežen do Vodňan. Tam více nevystupoval, několikráte sice s rodinou se procházel, pak ale na vždy ulehl. Na lůžku svém, až do poslední doby, o divadlo horlivě dbal, hercům instrukce z postele dával, kusy opravoval, musikalie pořádal, a o všem, co se v divadle dělo, zpraviti se dával. Když dostal zprávu, že dobrý a věrný dr. Procházka (v Jin-

dřichově Hradci) těžce onemocněl, dal se do pláče až bolestno, pročež, když smutná pověst o smrti přítele Procházky do Vodňan přišla, nic mu neřekli. On však po krátkém spaní rodinu svou zavolav pravil: „Slyšte, co se mi dnes zdálo: Byl u mne Procházka a měl v pravici lékařský nůž, i chtěl mi chorá játra vyříznout, řka, že zahynu, když si toho nedám učinit.“ A od té doby skoro každý den ve snu vídal Procházku, o jehož smrti se nikdy nedověděl. Na odjezd do Plzně těšil se na lůžku, vypravoval, jak dobře jindy v Plzni přijat býval, těšil se na vycházky, jež z Plzně činiti chtěl, na Radinu, na Plzenec a na Kralovice do krypty Gryspeků. Cesta z Vodňan do Plzně byla pro nemocného velmi obtížná. Již ve Vodňanech byl hlas patrně tratil, v Plzni nemohl jinak než polo šeptmo mluviti, avšak čilý jeho duch pořád ještě o divadle myslil. V úterý, dne 8. července, tři dni před svou smrtí, na posteli vyhledal a spořádal noty k Strakonickému dudáku; i druhý den ještě o provozování této hry se staral, a po výsledku každé sceny tak dychtiv byl, jako kdyby to byl první jeho dramaturgický pokus. Přátelé jeho tajili mu až do poslední doby nebezpečí, v kterém se život jeho nacházel, až konečně velectěný professor Karlík, kněz řádu premonstrátského, k smrti jej připravil a svátostmi

*

umírajících zaopatřil. Od té doby již málo mluviti mohl. V pátek ráno probudiv se tázal se: „Kolik jest hodin?“ A když se mu řeklo, že osm, odpověděl: „To mám ještě čas!“ zavřel oči a spal zase. O půl jedné probudiv se, zastenal a usnul — na věky. — Pohřeb měl slavný. Na hřbitově u velkého kříže odbývaly se pohřební obřady a zpívaly sbory a písně, z nichž i následující, od prof. Smetany k smutnému tomu rozloučení složená a ve zvláštních výtiscích rozdávaná:

Kde domov tvůj, kde domov tvůj?
Cesta tvoje dokonána,
Žití truchlohra dohrána,
Milovaný pěvče náš!
Na vavřínu spočíváš
V klidném lůně věrné matky,
Zem posvátná domov tvůj.

Kde domov tvůj, kde domov tvůj?
V nadehvězdné tam té vlasti,
Tam jsi zbaven zemských strastí,
Milostiv ti budiž Pán,
Před něhož jsi povolán,
A vykaž ti v ráji věčném
S vyvolenci domov tvůj!

Když rakev do hrobu spouštěli, spadl vavřínový věnec, jímž byla ozdobena, spadl pod ní, tak že zvěčnělý miláček národu na vavřínu odpočívá. Na hrob bude mu i pěkný pomník postaven; krásnější postavil si on sám — svými spisy,

z nichžto byl některé právem nazval „Kusy mého srdce“, a pod kterýž název i mnohé jiné mohou se ještě vřaditi.

Z divadelních jeho her, kromě již jmenovaných, ještě uvádíme následující původní: Pražský flamendr — Chudý kejklíř — Tvrdohlavá žena — Čert na zemi — Obležení Prahy od Švédů — Lesní panna — Poslední desetník; přeložené: Faust (dle Klingemanna) — Chudý básník — Jan Guttenberg — Děvče z Karlína — Jan Nepomucký — Císař Josef — Řemeslnická merenda — Jenovefa (od B. Hebbla). V pozůstalosti jeho nalezají se některé proslovy, jež byl v Praze a na venku psal, mnoho kupletů, několik básní přeložených z německého (chtěltě již roku 1840 vydati sbírku překladů básní některých tehdáž nejnovějších a nejčelnějších básníků německých), část románu „Slepý mládenec“, dle známé jeho činohry téhož jmena vzdělaného, a hodný kus povídky, jižto byl, chtěje ve vydávání spisů svých nákladem pana Kobra pokračovati, rozepsal pod názvem: „Tajnosti ze života českého“. Též mi, když jsme se posledně viděli, vypravoval, že má rozepsanou velkou povídku historickou; ta však v jeho pozůstalých papírech se nenalezla — možná, že byla pohozena anebo že ji potkal podobný osud, jako později rozličné papíry a dopisy, jichž plná bedna byla, a jež pozůstalá po něm vdova co věc při neustá-

lém stěhování obtížnou, meškajíc s Prokopovou společností r. 1857 na Smíchově — spálila. Jest i mnoho menších i větších článků Tylových, z nichž mnohé velmi zajímavé jsou, v časopisech ještě roztroušeno, a jest přáti, aby časem i s těmi zlomky a jinými pozůstatky se vydaly co dodatek k sebraným spisům jeho. Chtělo se to již nyní učiniti, počet svazků však velice zrostl nad předběžné jejich vypočítání a ohlášení, protož se zatím na hlavní věci přestalo.

Na konec tu ještě klademe báseň, jižto pod názvem „*Tylovi*“ pan Bedřich Peška podal v almanahu „Kytice“ 1859, a kterážto zní takto:

„Večerní když k Hoře chlady vlají,
Vlny potoka si povídají,
Že už v staré hrudi Kuten Hor
Stříbra světlá zrnéčka nezrají,
Že tam tma a pusto, puch i mor,
Že vladaři kovorodé říše,
V tajemné než ukryli se skrýše,
Rozlili po báních potopu,
A těch, kteří na den vynášeli
Blahorodý stříbra plamen skvělý,
Smělých utopili kovkopů.
Jeť to klamná, vymyšlená báje;
V Horách Kutných nyní zlato zraje,
Ryzí zlato — jazyk mateřský;
Ještě na den vstupují hornici
S jasnou národní osvěty svící
Pro vlast otcův a kraj bratrský.
Teď tam rostou diamanty drahé,

Srdce věrná, srdce vlastenecká,
Jichž i v době života neblahé
Nerozdrtí umučení všecka.
Sem popatřte! V té chudobné skříni,
Již hlubokých zármutků mrak stíní,
Leží jedno srdce takové!
Čeho zlých dob nedovedly střely,
Dovedli jsou hanební a smělí
Pomluvy a bídy katové.
Vytrpěloť! Přejtež jemu míru!
Jen se skutkům jeho nerouhejte!
Probůh! jen se mrzce nerovnejte
Hrobovému hadisku a štíru!
Máte i své přísloví, jež říká,
Byste nehanili nebožtíka;
Hájit sebe nelzeť jemu víc:
„O mrtvém buď dobré aneb nic.“
Neřaďte ho do tlupy těch lidí,
Kteří vlast svou jen v své kapse vidí —
On dal vlasti život: krev i dech,
A když k mužům těm se ohlídáte,
Jež svou slávou pyšně nazýváte,
Rcete: *On poslední nebyl Čech*!
Jeho srdce neklid býval svatý,
Neb v něm hořel mocně oheň zňatý
K vyšším snahám, k vyšším ideám,
Jichž ten nezná, kdo bez lepších směrů
Zasedává vedne v noci k péru,
A svůj všudy ukazuje krám.
Neklid svatý, jenž se dává *vésti*
Láskou k národu a jeho štěstí,
Věrně vodil kroky srdce jeho,
Když konalo vlasti dlužné služby
Po všech krajích rodu mileného;

Ale marné byly srdce tužby!
Co hledalo, nenalezalo;
Neustále s tužbou volalo,
S tužbou rostoucí: *Kde domov můj!*
A tu stará Plzeň nejvěrnější
Putující srdce ukonejší,
A hrob jemu dí: Zde domov tvůj!
Blaze tomu, kdo tu došel k cíli
Dle sil ducha Bohem svěřených;
Vlast a národ nad ním vřele kvílí,
I sbor přátel snahou spojených.
Slaven buď, kdo přeje nouzi rodné
Bez naděje, že mu odmění,
Kdo měnívá úhor v pole plodné,
Příštím připravujíc osení;
A kdo chudším dává, větší činí,
Než aby dal chudým — dobrodiní.
Přál bych vroucně, srdce nejvěrnější!
By se i tvé kousky nejdrobnější —
Blahoslavené vždy památky —
Posvátnými staly ostatky,
Zázračnými i v nejmenší části
Při pokání z hříchů proti vlasti!
Nač ti, srdce, pomník mramorový?
Tobě pomníkem jsou rodáci,
Jež mocnými učilo se slovy
Ctít a mluvit řeči domácí.
Dřímej tiše, třeba hrob tvůj věnce
Nezdobily nových podletí,
Sláva tebe mezi oslavence
Přijala i věčně posvětí.“

Drahovážený Pane!

Jen abych slovu dostál, posílám tuto kus nové práce do „Posli-immělců", i půjde to nyní již trochu rychleji, že opisuje někdo jiný. Semtam bude chybička, to ale nic neškodí, proto že porud pevně doufám, že budu taže blízko u tiskárny, abych mohl i rukopisy, i korrektury přehlížet.

Manuscript bude nyní přicházeti rychleji (: to jest: pakli tu hladem nezajdeme! – k čemuž bezstoho daleko nemáme:) – abyste viděl, že se bude u mne usilovně o to pracovati, abyste mohl s vydáváním počíti. —

Porouče se o přízeň Vaši, očekávám přátelskou odpověď a jsem s úctou

Dne 19/4. 853.

úctou koluštám

J K Tyl

Svazek

22.—25. **Drobnější povídky novověké.** Díl II.: *Ptáčníkova dceruška. Sestry. Divadelní ředitel. Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha. Rozervanec. Marie.*

26.—29. **Poslední Čech.** Novela.

30.—33. **Drobnější povídky historické.** Díl I.: *Svátky na Vyšehradě. Dalimil. Slečna Lichnická. Břeněk Šrihovský.*

34.—37. **Drobnější povídky historické.** Díl II.: *Vychovanec pomsty. Růže z keře nízkého. Dceřina přísaha.*

38.—41. **Drobnější povídky historické.** Díl III.: *Svatba na Sioně. Prkoš Bílinský. Zlatníkova milenka. Poslední doby v Bílé věži. Tataři u Holomouce.*

42.—46. **Drobnější povídky historické.** Díl IV.: *Vězeň v nové věži. Statný Beneda. Poslední pohanka. Braniboři v Čechách.*

47.—49. **Dva bratři,** aneb: *Český jazyk moje škoda. Strakatina z opravdivého života. Slasti a strasti cestujícího Čecha.*

50.—54. **Drobnější povídky prostonárodní.** *S poctivostí nezahyneš.* Příběh ze života řemeslnického. *Chudí lidé.* Příběh ze života na horách. *Opatrnost koruna moudrosti.* Příběh z venkovského života. *Zloděj.* Pravdivý příběh.

Báchorky: *Militka* čili *báchorka o skleněném kopci. Rozpustilý Janeček* čili *báchorka o vodníkovi. Báchorka o svévolné dcerušce. Panna jezerní. Báchorka o vodní růži.*

Básně: *Čeští osudové. Zpěv Čechů při novém roce. Sbor bojovníků. Granáty. Znělky. Jindy a nyní. Květy České. Proslov držený o Brantlovské slavnosti v Hoře Kutné. Sboru německých přírodozpytců a lékařů. Na den 12. února 1833. Richard Lev na pahorku svatojirském* a *Boj u diamantu na poušti.*

Deklamovánky: *Koruna všech lásek. Slze vlastenek. Ženská rada. To se nesluší. Koho bych ráda? K deklamaci atd.*

55. **Životopis Jos. Kaj. Tyla.** *S podobiznou.*

S tímto svazkem obdrží každý odběratel krásnou v oceli rytou

podobiznu Jos. Kaj. Tyla

co prémii zdarma.

Úplných výtiskův této sbírky již jest jen malá zásoba na skladě; kdo sobě tedy *„Sebrané spisy* **Tylovy**" zaopatřiti hodlá, račiž s objednáním jich si pospíšiti, dokud ještě možná dílo to buď najednou celé aneb po jednotlivých svazcích v lhůtách odběratelům nejpohodlnějších odebrati.

Zvláště na to pozorna činíme, že zevnitřní část i pořadí obsahu „Sebraných spisů" jsou zřízeny docela dle prvního vydání od roku 1845, jež pouze desátého svazku dosáhlo; tímto způsobem dojdou *odběratelé staré nedokončené sbírky* té výhody, že při třináctém svazku k odbírání tohoto nového vydání se přihlásiti a staré přetržené dílo *doplniti* si mohou, neb prvních dvanácte svazků tohoto nového vydání obnáší ouplně obsah desíti svazkův staré sbírky.

